

GÂNDIREA

DEMIAN
Portretul D-rei D.

BOU Cluj / Central University Library Cluj

CLUJ
Anul II, No. 4.
1 Iunie 1922.

EXEMPLARUL
5 LEI

GĂNDIREA

EXEMPLARUL
5 LEI

APARE LA 1 ȘI 16 ALE FIECĂREI LUNI

REDACTIA ȘI ADMINISTRAȚIA:

CLUJ, CALEA REGELE FERDINAND No. 38.

INSERTII ȘI RECLAME; se fac la administrația revistei și la toate agențiile de publicitate.
REDAȚIONALE; Pentru recenzii și anunțarea apariției d-nii autori și casele de editură sunt rugate a trimite câte două exemplare. Manuscrisele nepublicate se ard. Cărțile și manuscrisele rugăm a fi adresate revistei și nu personal.
ABONAMENTE: 1 an 100 Lei, 6 luni 50 Lei. Pentru instituțiuni și autorități 200 lei anual, în străinătate 200 Lei anual.

CUPRINSUL:

NICHIFOR CRAINIC: *Logos* — C. RĂDULESCU-MOTRU: *Neam, popor și națiune* — A. POP MARTIAN: *Tristeți de apus de toamnă* — CEZAR PETRESCU: *Adevărul* — PERPESSICIUS: *Versuri albe pentru flori* — *. *Pământul făgăduinții (Răsboiul)* — ADRIAN MANIU: *In zăvoiu piticului* — A. DAVILA: *Dintre cei răposați* — C. HUMUREANU: *In satul lui Coșbuc* — PO-TECHIL-Y: *Nedumerire* — ROGER AVERMAETE: *Insemnări din Belgia* — ACKERON & COMP.: *Idei oameni și fapte* — AL. O TEODORESCU: *Soliman-Ali Fâstâc* — OCTAV BOTEZ: *Cronica literară* — *Desene de DEMIAN Bibliografii* — *Cărți și reviste* — *Cronica mărunți*

La Revue universelle

Apare la 1 și 15 ale fiecărei luni
Abonamentul anual 90 franci, 6 luni 50 franci. — Costul unui exemplar 4 franci.
PARIS 157, Boulevard Saint-Germain (6e)

Le Crapouillot

Revistă pentru literatură și artă
PARIS, 5 place de la Sorbonne

La Nouvelle Revue Française

Revistă lunară pentru literatură și critică
** Abonamentul anual 48 franci. **
3, Rue de Grenelle, Paris (VIe)

Les Marges

Director EUGÈNE MONTFORT
Apare lunar. Abonament anual 22 franci.
Administrația: Librairie de France 99 boulevard Raspail
Redacția: 5 Rue Chapthal, Paris (IXe).

La Revue de l'Epoque

Publicațiune lunară ilustrată de expresiune și studii
idei, arte și litere.

Abonament anual 28 franci.
Paris 13, rue Bonaparte (VIe)

Le Monde Nouveau

Revistă pentru strângerea legăturilor
sociale, economice, literare și artistice
între Franța și străinătate

APARE de 2 ori pe LUNĂ. — ABONAMENT ANUAL 50 franci.
42, Boulevard Raspail, Paris (7e).

L'ESPRIT NOUVEAU

Revue internationale illustrée
de l'activité contemporaine.

Paraissant le 1er de chaque mois
Arts, Lettres, Sciences, Sociologie.

Littérature, Architecture, Peinture, Sculpture-Musique, Sciences,
Pures et Appliquées Esthétique expérimentale, Esthétique de
l'ingénieur, Urbanisme, Philosophie, Sociologie, Economique,
Sciences morales et politiques, Vie moderne, Théâtre, Spectacles,
Les sport, Les faits.

In cele 12 numere ale primului an,
L'Esprit Nouveau a publicat 1588
pagini, 17 ilustrații în culori, 594
ilustrații în negru și 176 hors-texte
Al doilea an se anunță mai bogat
în reproduceri și execuții artistice

ABONAMENTS, 29, Rue D'Astrog, PARIS.

12 numéros: France 70 Fr. Étranger 80 Francs (Français).

Il Convengo

è la migliore rivista italiana di letteratura, di arte, di libri e di
idee adatta ad un pubblico largo

Direttore: ENZO FERRIERI

Redazione-Amm. Via Canova 25.—
MILANO ... Abbon. L. 40.—
Estero » 50.—

Collaborano al „Convengo“ i migliori scrittori italiani:
Cesare Angelini, Paolo Arcari, Antonio Baldini, Massimo
Bontempelli, Benedetto Croce, Mario Casotti, E. Dona-
doni, Luigi Ercole, Giovanni Gentile, Piero Jahier, Carlo
Linati, Eugenio Levi, Matteo Marangoni, Giovanni Papini,
Alfredo Papini, Alfredo Panzini, Luigi Pirandello, Giu-
ppe Prezzolini, Giuseppe Raimondi, Luigi Russo, Federico
Tozzi, ecc.

La rassegna nell'anno 1922 oltre, a una prima parte dedicata ad ampi
studii critici e a pagine di letteratura, (versi, novelle, ecc.), avrà le seguenti
rubriche, parte-mensili, parte bimensili!

Letterature italiane: E. Levi, E. Ferrieri, C. Angelini, G. Titta Rosa.

Letterature Straniere: C. Linati, G. Prampolini.

Letterature classiche: Ettore Bignone.

Notte di filosofia: L. Russo.

Cronache di musica italiana e straniera: G. Bastianelli.

Libri nuovi in libreria.

Spoglio delle riviste.

Ritratti in bianco e nero di scrittori e artisti italiani e stranieri.

GÂNDIREA

Anul II, No. 4.

Redactor: CEZAR PETRESCU

1 Iunie 1922.

Neam, popor și națiune

Cuvintele *neam*, *popor* și *națiune* se întrebunțează de mulți cam în același înțeles, deși între ele sunt diferențe evidente. Se zice neamul românesc, cum s'ar zice poporul românesc sau națiunea românească; dar neam se zice și în înțelesul restrâns; neamul Vlăduleștilor, al Ghikuleștiilor, al Drăculeștilor, etc., atunci când nu s'ar zice; poporul sau națiunea Vlăduleștilor, etc. Să poate zice neamul furnicilor din Brasilia, sau Brasilia centrală este locuită de popoare de furnici; niciodată însă nu s'ar zice: națiuni de furnici. Văzând un copil frumos pe malurile Oltului un călător poate zice: frumos neam de oameni trăiește pe aici, dar același călător n'ar fi îndreptățit să zică, după un copil, frumos popor, sau frumoasă națiune. Un scriitor poate fi popular, fără să fie național. Mai ales poate fi național, fără să fie popular. Și poate fi popular și național, fără să fie de neam. Un degenerat poate fi din neam de bețivi, chiar din popor de bețivi, dar nu și din națiune de bețivi. Viața unui neam numeros poate ajunge să constituie un popor, dar nu totdeauna și o națiune: sunt popoarele sălbatice cari n'au caracter național. În schimb, sunt națiuni ieșite din viața unui singur neam, sau din mai multe neamuri amestecate, cum sunt astăzi mai toate națiunile europene. Mândria de neam este una, și mândria de popor și mai ales mândria națională sunt cu totul altele. Prin urmare, sunt diferențe evidente, pe care adese ori, în vorbirea ei curentă, lumea nu le ține în seamă.

Insist asupra lor însă, nu atât în scopul de a contribui la purificarea vocabularului, arătând cum trebuie zis în fiecare caz special, ci ambiționez un scop ceva mai înalt. Corectitudinea în întrebunțarea vocabularului depinde de corectitudinea gândirii. La întărirea acesteia aș dori să contribuesc. Dacă în vorbirea zilnică să confundă cele trei cuvinte de mai sus, cauza stă în confuziunea gândirii. Precizând gândul, precizăm cuvintele, — și în urma acestora ne consolidăm faptele. Nu este oare bine, ca înainte de a propaga un program politic, sau înainte de a cere sacrificii de la concetățenii noștri în vederea intereselor neamului, poporului sau națiunii să începem prin a ne lămuri ce gândește lumea cultă prin aceste cuvinte? Dintre ele trei cel mai vechiu a fost acela de neam; în urma lui a venit acela de popor, — și numai în ultimele secole s'a răspândit în Europa, acela de națiune. De ce această succesiune: ce s'a schimbat în lumea socială și în judecata oamenilor pentru ca să se schimbe și cuvintele?

Cred că răspunsul la această întrebare, fie el cât de modest, nu este de prisos. Scriitorii din cercul revistei „Gândirea” au, în tot cazul, datoria să stăruiască pentru ca întrebarea să aibă un răspuns cât mai complex.

*

Neamul este de la Dumnezeu, adică oamenii au venit pe lume împărțiți în neamuri. Înrudirea de sânge a fost

LOGOS

*Cuvântul tău n'ajunge pân'la mine.
Ascult în haos și nimic n'aud.
Vorbești ca din adâncuri submarine:
Talazuri bat, urlând, în jărmlul ud.*

*Ești măduva ce suie viață 'n muguri,
În coaja lumii eu sânt faldul spart;
Te 'ncingi cu mii de inelare cruguri
Ce, unduind spre margini, ne despart.*

*Cuvântul tău n'ajunge pân'la mine.
Aștept porunca lui ca un argat:
La marginea moșilor divine
Mă simt trudit și 'n seamă nebăgat.*

*Dar știu: de-aș auzi Cuvântul tău
Cutremurând întinderile-albastre,
În sufletu-mi, ca 'n negura din hău,
Ar năruî o grindină de astre.*

NICHIFOR CRAINIC

prima legătură dintre oameni și aceasta a constituit neamul. Câtă vreme îngrămădirile de oameni nu sunt prea crescute, și nu sunt împrăștiate pe o suprafață întinsă de pământ, ele își pot păstra înrudirea de sânge și ele sunt neamuri. Dar în zilele noastre acestea sunt cazuri rare. Neamurile s'au amestecat astăzi. Ele s'au legat între ele sub alte raporturi, cum vom vedea; dar sub raportul de sânge nici o îngrămădire de populație astăzi nu se mai formează dintr'un singur neam. Neamul Germanilor, sau neamul Rușilor, bunăoară, sunt cuvinte inproprii. Tot așa și neamul Românilor. Cuvântul „neam” trebuie lăsat în înțeles geneologic; el presupune filiațiunea dintr'un autor comun. Să poate înlocui, când este vorba de formațiuni sociale, cu cuvintele de rasă, sau de seminție, care au avantajul de a fi primite de știința biologiei. În limba română el s'a înrădăcinat în înțelesul de înrudire familiară și de fatalitate ancestrală, pe care le și exprimă mai bine de cât ori și ce alt cuvânt. Pus în fruntea programelor politice, el implică o provocare contra celor cari nu sunt de același sânge cu seminția de baștină a Țării. În România, ca și în toată Europa, a iubi neamul însemnează de regulă a fi antisemit.

Cuvântul „popor” are un înțeles deosebit. Vorbind de popoare ne gândim, în primul rând, la hotarele și așezămintele acestora, și numai accidental la origina lor. Hunii au fost un neam, sau un grup de neamuri, pe când Ungurii descendenții lor, un popor. Evreii risipiți prin diferitele țări europene sunt un neam, — și poate și o națiune, — dar nu sunt un popor. Acolo unde iau denumirea de popor, ei locuiesc în hotare precise și au așezări proprii; sunt deosebiți de alte populațiuni. Ți-

ganii nu sunt nici națiune, nici popor, dar sunt neam. Coloniile europene din Asia și Africa sunt locuite de popoare (și de neamuri, bine înțeles), deși nu sunt națiuni. Este indiferent, dacă membrii unui popor trăiesc în libertate sau sclavie, dacă legile cari cârmuiesc poporul sunt impuse sau liber votate, dacă hotarele sunt naturale sau convenționale; numele de popor să potrivește pentru toate cazurile. În vorbirea curentă predomină chiar înțelesul cel peiorativ. Popor este, pentru mulți, mulțimea celor din clasele de jos ale societății. Popular este genul de vieță a celor mulți și săraci. Popor fericit este mulțimea neturburată de război, ferită de boale, cu confort material și bine administrată: un fel de turmă pe care Dumnezeu o adăpostește sub coperișul unui Stat, sau sub protecția unui suveran.

Dar cuvântul de popor păstrează și înțelesul cel larg. Orice formațiune socială, în care munca și relațiile dintre membri sunt organizate prin obiceiuri sau legi, impuse sau libere, indiferent; orice unitate socială determinată de hotare materiale sau funcționale (adică determinată de raporturi cu solul sau cu alte unități sociale), constituie un popor. În înțelesul acesta larg cuvântul popor cuprinde în sine toate individualizările vieții sociale. Este popor, subdiviziunea de popor, tot ce nu este simplu individ omenesc. Acesta este și înțelesul pe care îl adoptă mulți oameni de știință în scrierile lor de popularizare.

*

Rămâne să fixăm înțelesul cuvântului națiune.

Nu ori și ce popor este și o națiune. Sunt popoare numeroase pe continentul african și asiatic pe cari Europeanii nu le numesc națiuni. Ceva mai caracteristic. Europeanii se opun ca popoarele ce locuiesc coloniile lor să devină națiuni. Astfel mișcarea națională din Indii este socotită ca o răsvrătire în contra dominațiunii engleze. Chiar în Europa mișcările naționale sunt iridente, pe când mișcările populare, simple revolte. Asuprirea poporului este destul de condamnabilă, dar asupra națională nu se poate tolera: ea este o rușine. În schimb și mândria urmează aceleiași gradațiuni. Mândria națională este de un ordin superior mândriei popularității. Aduarea poporului este un fapt destul de inpușător, dar adunarea națională pare că zice ceva mai mult. Tot așa și cu suveranitatea poporului și suveranitatea națională. Suveranitatea națională este culmea suveranității.

De unde vine această diferențiere? Din creșterea solidarității conștiinței între membrii poporului. De îndată ce în sufletele cător-va se trezește conștiința unei unități între toți membrii poporului terenul pentru o mișcare națională este pregătit. Mai trebuie o condițiune încă pentru ca mișcarea să-și înceapă: o condițiune care de mulți este uitată, dar care nu mai puțin este factorul determinat; mai trebuie ca în aceia în care se trezește conștiința unității să fie și credința, că viitorul și sensul vieții lor pe pământ să leagă de această unitate. Conștiința numai a unității nu este în de ajuns. Conștiința prin sine însăși nu trezește credința. Un englez poate avea o conștiință perfect de luminoasă asupra unității sufletești care leagă popoarele Indiei, el prin aceasta nu devine un naționalist indian. Trebuie să fie în el și credința, că numai în această unitate stă garanția viitorului lui și a sensului pe care îl are vieța sa pe pământ pentru ca să fie naționalist indian. Tot astfel ori și ce european față de unitatea sufletească a popoarelor pe care el le consideră inferioare. Naționalismul este condiționat de sentimentul personalității. Cine are sentimentul personalității nu este deschis nici sentimentului național. Așa

să și explică pentru ce acest sentiment a ajuns să aibă foarte târziu un rol în istoria omenirii. În lumea vechiă, personalitatea era robită de sentimentul religios; pârghia încrederii omului în sine însuși sta în unitatea sa cu Dumnezeu. Câtă vreme a fost stăpânitoare această unitate, naționalismul nu s'a dezvoltat. Și astăzi o îngrădire a naționalismului stă în bisericile cu caracter universal.

Începând de prin secolul al XVI s'au lătit însă în Europa mișcările naționaliste, treptat cu progresul culturii. Cu cât Europeanii au ajuns să fie mai stăpâni pe forțele naturii și au devenit mai liberi în raporturile politice ale persoanei lor în lăuntrul Statului, cu atât au crescut și șansele naționalismului. Unul după altul popoarele Europei se întregesc în unități naționale, ele pretind suveranitatea națională; vor să trăiască o viață națională; iar dorința lor cea mai vie, peste toate celelalte dorințe, este ca fiecare să aibă o cultură națională. Cu un cuvânt, națiunea, și național sfârșesc a fi în Europa titluri de nobleță, față de popor și popular.

Cultura a produs așa dar în Europa o intensificare a conștiinței personalității și totdeodată a solidarității între membrii popoarelor. Dar prin ce mijloc? Cultura era cunoscută și popoarelor vechi, și cu toate acestea ea n'a produs naționalismul. Apoi în cultură sunt cuprinse prea multe lucruri care n'au nimic de a face cu împărțirea popoarelor în unități separate. Astfel sunt cunoștințele științifice. În cultură intră de asemenea factori materiali a căror rol n'a început numai din secolul al XVI, și cari prin urmare ar fi putut de mult să înlesnească formarea națiunilor; de ce n'au făcut-o până acum? Ce funcțiune de diferențiere să ascunde în cultură, că ea, intensificându-se și răspândindu-se, în loc să producă uniformizarea popoarelor, produce diferențierea lor în națiuni?

Acei cari s'au ocupat de această întrebare n'au ajuns la un răspuns definitiv. Cei mai mulți s'au oprit la o explicare fundată pe rolul limbajului. Fiind-că dintre toate mijloacele culturii, zic aceștia, expresiunea prin limbaj să diferențiază, trebuie să considerăm limbajul ca fiind caracterul constitutiv al națiunii, în deosebire de popor. Conștiința unității de limbă trezește conștiința națională. Poporul prin unitatea limbii ajunge la unitatea națională. Așa să fie oare? Limbă unitară au multe popoare asiatice, fără ca acestea să fie națiuni. Apoi sunt națiuni care n'au o singură limbă: de ex. Belgia și Elveția; și acea ce este mai greu de explicat: sunt popoare cari vorbesc aceeași limbă și totuși formează națiuni separate, cum sunt Englezii și Americanii de Nord. Limbajul constituie un factor ajutător dar nu un factor indispensabil. Tot astfel comunitatea mediului cosmic înrudirea de sânge și comunitate de obiceiuri pe cari le invoacă alții. Toate acestea sunt ajutoare, nu indispensabile. După părerea noastră, factorul determinant trebuie căutat în evoluțiunea personalității, precum am indicat mai sus

*

Naționalismul european este exteriorizarea unei faze din evoluțiunea personalității omeniești, care evoluțiune a început de când cu istoria omenirii. Europeanul este naționalist, pe când Asiaticul, în genere, nu este naționalist, fiindcă Europeanul are despre persoana sa o altă credință de cum o are Asiaticul. Această credință a Europeanului să poate talmăci logicește în următorul raționament. Lumea este într'un veșnic progres: înmulțire de cunoștințe; înmulțire de mijloace tehnice; înbogățire în confort material și libertate morală; — și tot acest progres isvorăște din puterea de creațiune a omului.

Tristeți de apus de toamnă...

*Ca pe-o firmă, — (peisaj în ulei, pe care ploile
l'au șters încât deabia se mai văd câmpia și oile
cu trupurile roase de pete mari de rugină,) —
vântul și ploile
au topit în ceață culmile scăldate 'n lumină,
au decolorat și-au înmormântat vara ireală de eri.*

*Peste mormanele de frunze, — chinuitoare tăceri
au îngenunchiat să plângă 'năbușit, cu glasuri de vânt
și s'asculte cum toamna lumii, putrezește 'n pământ.*

*Toamna de eri, care 'și coccă la soare
culmile încărcate de rod,
au cules-o fărâni și fetele cu coapsa tare,
au strivit-o prin teascuri, au urcat-o în pod, —
iar unii au dus-o îngândurați, în care, departe.*

Toamna moare pe câmp, sub mormane de foi moarte....

*Pe câmp, toamna nu mai este-acum de cât o amintire,
dar sufletul meu se pleacă pe frunze pline de apă,
caută, trist, toamna de aur, în fiecare groapă, —
și fiindu-i frig, se rătăcește și plânge 'n neștire....*

A. POP MARTIAN

În adâncul sufletului omenesc stau în virtualitate comorile de care viitorul va avea să beneficieze. Nu este garanție mai sigură pentru cineva de cât de a se ști legat de această putere creatoare și imanentă în om. Pe când Asiaticul își pune credința în puterea creatoare a Divinității, Europeanul și-o pune în dezvoltarea propriei sale persoane. Și la această schimbare el se crede îndreptățit, în urma atâtor secole de progres continuu. Europeanul stăpânește puterea aburului și a electricității; dirijează mașinismul lumii materiale ca și al lumii politice, numai grație dezvoltării sale intelectuală și morală. Odată această credință infiripată, naționalismul este pornit. Naționalismul este extinderea asupra poporului a credinței în puterea creatoare a sufletului omenesc: este confundarea adâncului sufletesc individual în adâncul sufletesc al poporului, din care individul face parte. Geniul creator al individului să confundă în geniul creator al poporului. Pe măsură ce locuitorii unei țări dobândesc încredere în puterea de creațiune a tovarășilor lor de viață, în aceeași măsură se afirmă și naționalismul lor; ei se consideră că fiind membrii unei națiuni și nu numai a unui popor. Căci un popor poate să existe fără a fi generator de progres, pe când o națiune își are geniul seu particular creator de progres.

Ce ajută, în primul rând, la încrederea oamenilor în acest geniu particular, al națiunii lor, este cu totul diferit de la popor la popor. Uneori este vastitatea teritoriului locuit; alte ori este producțiunea grămadită în știință și artă; alte ori este așezământul juridic și moral...; de cele mai multe ori sunt toate acestea la un loc. Căci drumul pe care se dobândește încrederea este diferent. Esențial este că membrii unui popor simțesc în ei nevoia acestei încrederi. Odată încrederea dobândită, ei se simt legați indisolubil de sufletul națiunii lor, și au pe viitor o altă atitudine față de granițele, de limba, de producțiunea științifică și artistică, de așezămintele juridice și morale ale Țării lor. Trăiau ei mai înainte, ca

popor, într'o solidaritate inconștientă și involuntară; de aici înainte, ei trăiesc, ca națiune, într'o solidaritate conștientă și voluntară.

Având înțelesul cuvântului națiune bine fixat, ne vom putea după el potrivi și vorbirea de toate zilele, iar după vorbire și faptele.

Națiune este numai poporul în care a încolțit încrederea în puterea lui proprie de creațiune. Neamul Românesc există de la Dumnezeu; Poporul Românesc a fost format de istorie; iar națiunea română va trebui să fie opera noastră. Cât de departe am ajuns cu această operă? Dacă ar fi să credem unora, națiunea română s'a constituit dinpreună cu împlinirea granițelor ei naturale, și cu adunarea într'un Stat al tuturor celor ce vorbesc românește. Să înțelege este și aceasta ceva, dar este nu de-ajuns. Dacă granițele României ar fi și mai împlinite de cât sunt; dacă numărul celor cari vorbesc românește ar fi și mai mare, de cum este al celor adunați acum, încă n'ar fi adevărată națiune română, câtă vreme lipsește încrederea în puterea creatoare a sufletului românesc. Această încredere nu o poate da însă succesul armelor; ea vine de la sine prin convingere. Cum procedăm noi ca să aducem această convingere? Înmulțind bibliotecile populare; propagând graiul românesc prin ziare și reviste rău scrise românește, dar românește, în tot cazul, ca intențiune; plătind agenți care se facă prezență de Români prin orașele mari ale Europei; clădind case de sat în care se petreacă poporul; publicând documente peste documente din viața trecutului; împărțind subvențiuni de milioane pentru răspândirea cunoștințelor în mijlocul poporului.... adică, făcând pe educatorii unui popor, pe care îl considerăm încă în stare de minoritate intelectuală și morală. Europeanii n'au altă politică în coloniile lor. Nici Friderik cel Mare, cel mai militar dintre Hohenzollerni și care n'avea nici o încredere în puterea de creațiune a poporului ger-

man, n'a făcut altă politică. Aceasta este însă extensiune culturală, adică plasare de bunuri culturale în cât mai largi straturi populare, dar nu este politica culturii naționale. Ea nu este de condamnat de altfel, de cât prin exclusivitatea ei. Politica unei culturi naționale, pe lângă extensiunea culturală, se îngrijește de isvorul de producție. În această privință trebuie să recunoaștem că nu facem nimic. Intreaga tehnică a muncii intelectuale moderne: laboratoare pentru experiențe; muzee și biblioteci de specialitate, etc., întinsul atelier din care, la alte națiuni, iese turnată în forme neperitoare gândirea omului modern, la noi este ca și necunoscut. Oamenii de știință români, când au să lucreze ceva pentru propășirea științei, să duc

în străinătate. În localul școlilor noastre superioare, în Universități și Politehnice, tânărul doritor de cultură nu se simte înviorat de ritmul muncii creatoare, ci este de la ușă amețit de vârtejul vorbăriei goale. În Institutele noastre înalte de cultură, originalitatea gândirii românești n'a găsit încă ocazie să se manifesteze prin publicațiuni și conferințe. Coșurile atelierului de unde ar trebui să iese produsele muncii creatoare nu fumegă; focul aci n'are din ce se întreține; în schimb, fumează coșurile locomotivelor care transportă în toate unghiurile țării pachetele de cărți pentru săteni. Suntem încă popor; națiune vom fi.

C. RĂDULESCU-MOTRU

ADEVĂRUL

Era la Casino, la Constanța, în cea dintâi lună de căsnicie a lui Virgil Miclescu.

Becurile, prea multe, risipeau o lumină cretoasă în care jucau amețiți fluturii de noapte. Viorile orchestrei acopereau sbateră talazurilor în lespezile de piatră. Peste ape se înalță o lună rece și artificială, ca un decor de operă.

August sfârșea cu nopți iluminate de ploaia stelelor, ochii lor erau fără voie chemați spre atlasul cerului. Ana voia să aflu numele constelațiilor și cu bucurie de copil, bătea din palme când descoperea sus, rând pe rând, după degetul lui Virgil; cele cinci stele ale Casiopei aprinse în pulberea siderală din calea laptelui, Constelația lirii cu Vega strălucind verzue, spre orizont, Orion fugărind Pleiadele... În contemplarea bolței cu aștri, vuetul terasei se depărtase confuz. Nemărginirea era numai pentru dâșii, acolo, în ungherul lor cu scaune de paie și cu respirația ritmică a mării la picioare.

De aceia Virgil Miclescu tresări neplăcut, când fără nici-o legătură firească de gânduri, Ana îl muștră deodată:

— Și *Femina*?... Vezi, ai uitat cu stelele tale...

Fu ca o coborâre bruscă pe pământ. O nemulțumire nehotărâtă îi strânse inima, și mai mult pentru a ascunde această desamăgire s'a ridicat grăbit atunci, să cumpere jurnalul cu gravuri de modă. Făcându-și loc printre mese, merse în silă până la alalt capăt al terasei, unde era chioșcul de ziare. Apoi cu sulul fascicolei subsuoară, trebui să aștepte până trecu un chelner cu băuturi răcoritoare. Acolo, strâns între mese schimba picioarele de nerăbdare când o mână i se puse prietenește pe umăr. La început n'a înțeles. I-a trebuit să răscolească bine amintirile, pentru a recunoaște în doamna care-i râdea cu toată dantura, pe Lulu. Se îngărășase, avea buzele prea văpsite, ochii din caleafară înegriți. Și asta-i mai trebuia acum: Lulu! Gângăvi câte-va vorbe încurcate și dădu să treacă înainte.

Dar Lulu îi tăe calea:

— Cum Tipule, fugi de prieteni acum?

„Tipul“ n'are încotro. Lulu fusese odinioară tovarășa cetei lor, din anii facultății și era vestită pentru nebuniile ei. Vagabonda pe atunci din camera unuia la altul, târând după dânsa geamandanele și cutiile uriașe de pălării, cosându-le nasturii la camașe și ajutându-i cu o adevărată frenezie, la începutul lunei să-și toace mai repede banii de acasă. Anii se vede n'o cumițiseră. Se cunoștea după toaleta extravagantă, după vâpșeaua prea strigătoare. Incercă să scape cu binișorul.

— Dragă Lulu, nu-ți închipui ce bucuros sânt că te văd... Dar m'așteaptă nevasta. Tu ești fată deșteaptă și...

— Ei așa!

— Crede-mă Lulu. Sânt abia însurat...

— Mof!

— Atunci repet...

Lulu i se puse din nou în drum. Un domn cu ochelari, de la masa dealături, așeză jos paharul cu sirop roșiatic, și privi amuzat, cu paiul în mână.

— Vrei să mă compromiți? Iși pierdu Miclescu răbdarea.

— Ce tip scârbos ai devenit, se miră Lulu cu liniște, fără să ia în seamă furia lui. Ce ai acolo? Dă-mi...

Înainte de a se putea împotrivi, Lulu îi trase de subsuoară jurnalul de modă.

Domnul de alături își șterse ochelarii cu batista, și se așeză să privească de-al binelea, zâmbind singur, ca la teatru, când se anunță o scenă cu haz.

Miclescu simți o sudoare rece. Și Ana care-l așteaptă!... Dar pe Lulu n'o interesa asta. Rezemată de balustrada terasei, începu să răsfoiască pe îndelete foile cu ilustrații, strâmbând buzele vișinii cu dispreț, când nu-i plăceau desenele.

— Uite ce kimono admirabil Virgil! Spune dacă nu seamănă cu cel de-l aveam, când eram cu Stătescu?...

Virgil Miclescu își frecă sudoarea de pe frunte și imploră:

— Pentru numele lui Dumnezeu Lulu!

— Ei, ce-i cu Dumnezeu? făcu Lulu cu nepăsare. Te-ai prostit puiule.

Înainte de a se învârti. Li fulgerară în minte gânduri absurde... S'o dea într'o parte și să fugă printre mese... Li venea s'o bată... Și Stătescu o bătea... Iși aducea bine aminte. Într'o zi a găsit-o sgâriată la coada ochiului, plângând. Dar ce prostii îi mai dă în cap. Cu Lulu numai cu binișorul ajungi la un sfârșit. Mai bine mai așteaptă încă un minut, două. Într'o dedublare ciudată, se văzu pe el însuși, stupid, cu mâinile spânzurate, prizonierul femeii care întorcea liniștit paginile ziarului de modă — și dincolo, Ana așteptând, poate crezând că i s'a întâmplat ceva, poate venind să-l caute. Și dobitocul ăla de la masă care se distrează!...

Dar Lulu sfârșise, și-i întinse cu desgust jurnalul:

— Hai'pleacă... Te-ai pierdut puiule!

Femeia îi întoarse spatele și Miclescu, eliberat, nu știu cum să răsbească mai repede printre mese. Domnul cu ochelari își reluă paharul cu sirop, desamăgit.

Ana nu-i spuse nimic. Inghetata de smeură se topise pe farfuriorele albe. Nici n'o atinsese. Privea cu atenție silită peste ape, numai degetele care băteau nervos în marmura mesei, lăsau să străbată supărarea.

— M'a oprit un prietin, se simți dator să mintă Miclescu.

Ana tăcu și nu întoarse capul.

— Un prietin pe care nu l-am văzut de mult, stărui mai departe, căutând să-i împace privirea sub pălăria albă.

Ana nu făcea nici un semn, degetele subțiri, cu unghiile trandafirii, bătură mai repede marmura vânătă.

— Ana, ce-e copilăria asta? se rugă Virgil. Am întârziat zece minute, ce-e asta față de milioanele de ani, decând se învârte pe cer Vega sau Altair? încercă să glumească stupid.

— Douăzeci de minute! rectifică sec Ana, aruncându-și ochii la ceasul de la brătară. Și își adânci cuta dintre sprincene, pentru a-l face să înțeleagă că nu gustă glumele nelalocul lor. Virgil Miclescu nu găsi ce să răspundă. Măhnirea îi împaingeni ochii. Era cea dintâi neînțelegere a lor. Și venea așa de absurdă! Pentru nimic. Un fluture cu aripile dogorâte de becul de deasupra, căzu cu fața în sus, pe masă, începu să se sbată în spasmuri. Il ridică cu două degete, uitându-se de aproape, la trupul pufos, la ochii rotunzi și negri, la antenele agitate, la trompa învârtită ca o coadă de ceasornic. Fluturile își tremură aripile apoi se opri, și păru că îl privește și el, cu ochi dilatați, de miop. Virgil, îi dădu drumul peste balustradă, în mare.

— Și ce prieten mă rog? întrebă Ana deodată, întorcându-se cu bărbia în pumn și cercetându-l țintă în ochi.

— Cel mai bun, minți repede Miclescu. Un frate... Bunea, Ionel Bunea! continuă Virgil, născocind un nume la întâmplare.

Și fiindcă simți că roșește, își găsi de lucru, ștergându-și cu batista de pe vârful degetelor, praful argintiu, rămas de pe aripile fluturului.

— Mă mir făcu Ana. Nu mi-ai vorbit niciodată... Nu-mi spuneai tu că cel mai bun prietin ți-e Sandu?

— Da și Sandu se încurcă Miclescu. Firește că și Sandu. Dar vezi cu Bunea e altceva; cu el am copilărit... Tu n'ai observat Ana că de cei dintâi prieteni rămâi legat toată viața?

Ana nu păru deloc convinsă de aceste meditațiuni asupra amicitiei. Il privi cu atâta neîncredere că o clipă Virgil avu gândul să măturisească adevărul. In definitiv totul nu fusese decât o copilărie. L'a întâlnit o femeie pe care a cunoscut-o demult, acum opt ani, n'a putut scăpa de ea zece minute. Nu e o crimă. Dar de ce-a mințit dela început? Cum să măturisească acum că n'a avut niciun prietin pe care să-l cheme Bunea, Ionel Bunea? Și de unde i-o fi venit în minte numele ăsta? Fără îndoială l-a cetit într'un ziar, pe tabla vr'unei firme. Acum nu mai poate da înapoi. Dnpă câteva zile au să uite, și el, și Ana.

— Ce kimono admirabil Ana, încercă să ocolească discuția, arătându-i desenul pe care îl admirase Lulu.

Dar Ana închise foile jurnalului fără să se uite la desen, îl puse sub cot și păru hotărâtă să afle până la sfârșit ce e cu vechiul prieten Bunea.

— De ce nu l'ai chemat aici? Ți-era rușine de mine?

— Ce vorbă Ana! Nu era singur... o familie... și pe urmă eram așa de bine aici, numai noi, doi...

In clipa când sfârșea, Virgil Miclescu văzu cu spaimă pe Lulu, venind la braț cu altă femeie, tot atât de vâp-

Versuri albe pentru flori

— p. Mioara —

Nu le cunosc numirile savante

— *Nu știu de vin din sere sau din pajiști —
Dar pe-Afrodite! Nu cunosc în viață
Prietenii mai îndatoritoare.*

*Pe nesimfite vin din taina nopții,
Deschid, timid, corole sfiicioase
Și-abia 'ndrăznind în preajmă ți s'așează
Și-așa cuminți așteaptă-o vorbă bună.*

*Li-i bine de le-ai așeză oriunde.
— În vase de cleștar sau de argilă —
Și cum zâmbesc de recunoscătoare
Când le 'ngrijești udându-le la vreme.*

*Tot timpul tac. Întâmplător la ele
Cumvâ privirea de-ți arunci în treacăt,
Atente, vezi, cum te priveau extatic
Și cum le pare rău c'au fost surprinse.*

*Când gându-ți zboară-aiurea și le uită
Sunt triste și le prinde-un dor de moarte,
Înlind spre tine buze iertătoare
Și 'n taină sufăr și 'n răstimp oștează.*

*Tânjesc și pier cu fiecare clipă,
Tot mai adânc și 'ngroapă rana 'n ele
— O cicatrice-abiă de mai persistă —
Și mor. cum au venit, pe nesimfite.*

PERPESSICIUS

sită. Erau amândouă îmbrăcate în vesminte albe străvezii, cu decolteuri larg despicate pe umerii pudrați, radeau tare, toată lumea de la mese întorcea capetele după această pereche care privea bărbații atâțator. Când dădu cu ochii de Miclescu, Lulu scoase limba. Virgil roși, lingurița de înghețată îi tremură în mână. Asta întrecea toate temerile lui. Noroc că Ana nu văzuse. Și pentru a nu-i da timp, începu să povestească repede.

— Bunea? Dar nici odată n'am să mai găsesc un tovarăș ca dânsul. Mă mir că nu ți-am vorbit, adaogă el cu o prefăcătorie ipocrită de care în aceiași clipă se uimi singur. Când eram copii am făcut o groază de nebunii împreună. Imi aduc aminte sta alături de noi o mătușă de a lui bătrână, una Madam Racliș, avea o dantură falsă pe care o uita dimineața pe toate mesele și mai avea și un papagal centenar Coco. Câte nebunii n'am mai făcut noi cu papagalul cela! Ticălosul de Bunea îl învățase să strige, „ți-ai uitat dinții madam Racliș“. Și făceau vecinii un haz! Dimineața când pleca la biserică, cu capeluța și pelerină neagră cu mărgele de sticlă, papagalul îi striga până eșea pe porțiță: „ți-ai uitat dinții Madam Racliș.“

Virgil Miclescu se chinui să râdă cu înveselire de această istorie închipuită, citită undeva dar râsul îi sună atât de mizerabil în gât și Ana îl privi cu atâta severitate, că se opri brusc; ca un actor care-și prăbușește rolul. La spate auzi scaune mutându-se din loc și gla-

sul lui Lulu, cascând un râset. Înțelese că femeile s'au așezat acolo. Nu mai puteau sta. Trebuiau să plece. Altfel, cine știe ce mai era în stare să facă Lulu.

Abia în stradă răsuflă. Merșeră mult fără să rostească un cuvânt. Ana își desprinsese brațul, voind parecă să lase între ei o distanță. Pășea elastic în haina albă; ochii încruntați puțin de enervare și buzele îmbufnate o făceau mai frumoasă. Miclescu încercă s'o privească cu nepăsarea unui strein. Până adineori credeau că-și pătrund sufletele până în cele mai adânci ascunzături. Ce le lipseau să fie fericiți? Și își frământă mintea să închipue ce se petrece sub fruntea cu o cută încordată deasupra sprincenelor, ce se urzește în dosul ochilor umbriți de paiul pălăriei.

Ajunseră în port. O santinelă își suna pașii pe lespezile de piatră. Două vapoare uriașe, dormeau întunecate, cu luminile stinse, cu tristețea aceia nehotărâtă a hotelurilor pustii. Departe farul își tresărea în răstimpuri egale ochiul aprins. Geamandura gemea pe valuri. O corabie turcească, cu pânzele strânse, se legăna ancorată înainte de intrarea portului. O văzuseră sosind seara. Acum își înălța catargurile negre, misterioasă ca nava cu strigoii din poveștile mateloților. De pe ape adia un vânt sărat, cu miros tare de gudron și de alge. Erau numai ei în portul pustiu, și gândurile lor fugiră nesimțit spre țărnițe îndepărtate, cu nume sonore, cu plaje încropite unde cresc arbori ciudați, ținuturi pe care n'au să le cunoască niciodată și unde neamuri stranii de oameni, cu pielea colorată și cu vestimente de operă-comică, strigă la sosirea vapoarelor cuvinte guturale ce par țipete de papagali.

Virgil Miclescu se apropie și strânse brațul Anei, mai aproape.

— Uite și Aldebaran! spuse arătând o stea sclipind în înălțimile limpezi, cu nădejdea că va lega firul rupt.

Dar Ana nu ridică ochii spre cer. Se întoarseră tăcuți și triști. Santinela se opri și-i privi depărtându-se, își săltă pușca pe umăr și măsură mai departe, cu pași egali, cheiul întunecat.

Între ei se strecura ceva nehotărât și ascuns, un vrăjmaș nevăzut.

*

Așa a luat ființă în căsnicia lui Virgil Miclescu, existența aceluia prietin imaginar, Bunea; Ionel Bunea.

Virgil îl uitase. Intorși în orașelul lor de provincie cu livezi patriarhale și cu zile tihnite, luna petrecută la țărnițele mării rămăsese ca un popas luminos într'un drum cenușiu. Amintirile li se întorceau deseori spre întâmplări de acolo: o plimbare la far, o călătorie cu barca, o melodie a orchestrei pe care o încerca Ana la clavier, toaleta unei femei sau un răsărit neuitat de lună ce smălțuise întinderile de apă; toate reveneau în amintire, seara, când rămăneau singuri în cerdacul cu ederă, ori la masa din grădina lor mică, cu straturi de rozete, cu trandafiri de toamnă și cu merii care își pârguiau fructele. Strada era tăcută în acel sfârșit de Septembrie. Arar străbătea vuetul unei birji depărtându-se. Viața lor trecea liniștit, fără bucurii prea mari și fără prea mari mâhniri. Virgil povestea seara procesele pe care le apărase, Ana era nemângăiată o jumătate de zi pentru un pahar spart de servitoare; semn rău, care prevestește supărare. Evenimentul cel mai însemnat fu un cățel cu ochii încă turburi și cu botul rece, dăruit de Madam Zodiade.

Era un cățel cu blana fumurie, de neam ciobănesc, mucalit și vrednic, încercându-și neîndemânatic hărnicia cu lătrături speriate de propriu-i glas. Virgil îl căutase

în cerul gurei, îi descoperise pete negre, dovadă obștește recunoscută că are să fie „rău“, și astfel Flic deveni personagiul cel mai important din casă. Alerga de la unul la altul, privindu-i cu ochii lui apoși și cuminiți, când îl uitau le netezea ghiata cu laba lui moale, cu bravură întovărășea factorul până la poartă, într'un lătrat plin de înverșunare care nu-i desmințea dungile negre, de pe cerul zebraț al gurei.

— Ce mai e cu prietenul tău Bunea? întrebă într'o seară pe neașteptate Ana, jucându-se cu urechile catifelate ale cățelului.

Virgil rămase cu ceașca de cafea la jumătatea drumului spre gură. Făcu cu farfurioara din cealaltă mână, un gest de nepăsare, care voia să însemne: „lasă-l încolo, ce-ți pasă?“

— Flic! strigă îndată, pentru a schimba vorba, Flic, uite poșta!

Flic se ridică în brațele Anei și ciulind urechile moi latră scurt, de câteva ori. Apoi se încolțaci la loc, în culcușul cald, supărat, când înțelese că la porțiță nu e nimeni.

— Virgil, ce e cu acest Bunea? continuă Ana cu glas rugător aproape. Imi ascunzi ceva. Mi-ai spus că e cel mai bun prietin al tău și acum te ferești să-mi vorbești de el. Atunci seara, n'ai vrut să-l aduci la masa noastră... Nu-i place că te-ai însurat? Are ceva cu mine?

— Prostii, prostii, murmură Virgil Miclescu, aprinzând țigarea și privind cu ochii uitați flacăra chibritului până îi arse degetele. Vârful de cărbune al bețișorului se încovoia, atârna într'o ață de scrum, și s'ar fi părut că singura grijă a lui Virgil în acea clipă era să nu risipească arcul de cenușă. Apoi când gămălia arsă căzu, se întoarse hotărât:

— Ana, să sfârșim cu fleacurile astea. Bunea e un băiat foarte bun; e însurat și el; are chiar o nevastă foarte drăguță; s'a bucurat când a aflat că m'am însurat; nu l-am adus atunci fiindcă era cu o familie. Asta e tot. Dar să-l lăsăm în plata Domnului. El e la București, și noi aici. Flic, uite pisica!

Flic întredeschise ochi somnoroși, dar nu se mai lăsă înșelat. Ana se ridică și-l scutură să lunece din brațe. Virgil rămase singur în cerdac, fumând țigarea cu o liniște prefăcută. Flic îl desmierdă târziu cu laba pe picior, privindu-l în ochi, așteptând gata de joacă.

Il împinse cu ghiata departe. Se simțea trist. De ce mințise din nou?

Din ce adâncuri, el care se știa om cinstit, descoperirea ascunzăturilor acestora de ipocrizie? În întuneric, în fundul grădinei, cădeau grele, în răstimpuri rare, fructele coapte. O trăsură vui departe, păru că se apropie, apoi se opri brusc. Servitoarea veni să strângă ceștile. Și mult timp, steaua de foc a țigării se aprinse și se stinse în noapte, în cerdacul cu ederă.

*

A treia oară fu când au așezat mobila nouă în birou. Virgil voia să pună dormeaza de pluș verde, lângă ferastră. Ana nu o vedea decât înaintea dulapului de cărți, să aibă palmierul la cap. Discuția fu lungă. Fata din casă aștepta cu mâinile roșii sumese până la cot. Fiindcă văzu că stăpânii nu se înțeleg găsi de cuvîntă șă-și dea și ea părerea: „Era mai bine cum spunea Domnul!“

— Taci tu! se enervă Ana,—nu te-a întrebat nimeni. Și întorcându-se către Virgil:

— Fă cum crezi. Dar mă mir unde-ai mai văzut lu-

crurile așezate de-acurmezișul, să'mpiedice lumea... Poate la Bunea al tău!

Dormeza fu pusă la fereastră cum voise Virgil, — „ca la Bunea“. Și stătea bine așa. O recunosc și Ana, când la sfârșit privi din prag rânduiala cea nouă a biroului. Se întoarse de la ușă să facă ordine pe masă. Acolo între vrafurile de coduri cu legătura vișinie, era fotografia ei de când era logodită, Virgil ținea să-și odihnească ochii pe ea în ceasurile de lucru. Cu un gest firesc de gospodină, o șterse de-un praf nevăzut, și o privi de aproape.

— Dincoace ar sta bine fotografia unui prietin... A lui Bunea de exemplu.

Virgil Miclescu o privi bănuitor. De ce stăruia asupra acestui nume cu atâta încăpățănare? Dar din figura Anei nu ghici nimic.

— Nici n'ai o fotografie de-a lui, Virgil. Aș fi curioasă să-l știu cum e; blond, brun, înalt, poartă mustăți?

Virgil se împotrivi din cap, și Ana înțelese că le rade. Asta îl făcu simpatic. Ei nu-i plăceau decât bărbații care nu poartă mustăți. Par mai curați așa.

Din ziua aceia existența lui Ionel Bunea, se preciză mai lămurit și mai des, în casa lui Miclescu.

Fără să-și dea seamă cum, Virgil se trezi invocându-i numele, gustul, părerile, de câte ori voia să birue o încăpățănare a Anei. Era vorba să păstreze fructele în cămară într'un anumit fel, și cuvintele lui se dovedeau neputincioase, adăoga cu nepăsare prefăcută: „de altfel așa a văzut și la Bunea și se păstrează admirabil, până 'n April.“ Și Ana se supunea. Părea și ea convinsă de superioritatea acestui prietin al lui Virgil, care copil își permitea ghidușii nesărate cu papagalul lui Madam Racliș, cea cu dantura uitată pe mese.

Casa lui Bunea deveni o pildă idealizată, pe care se străduia și Ana s'o imite. Acolo servitoarele nu răspundeau obraznic, nu exista fir de praf, nu erau neînțelegeri, samovarul strălucea fără pete de cocleală, lui Bunea nu-i plăcea teatrul și vizitele, seara stăteau; el și nevasta, la gura sobei, citind, urzind planuri. Ce oameni cumiți trebuie să fie! Ea nu putea să se vindece de după amiezile pierdute în vizite plicticoase la Madam Zodiade, și la Madam Sachelarescu, și la Georgeștii unde copiii rău crescuți, vin să te pipăe pe haine cu degetele pline de dulceață. Și nici așa de răbdătoare nu putea fi. Se certau câte-o odată de la un lucru neînsemnat, plângea cu capul în perne, își dădea seamă că nu avusese dreptate, și că Virgil trebuie să sufere, acolo în birou, singur, unde s'a dus trântind ușa. Dar și el, ce încăpățânat! Putea să se întoarcă, să-i spună numai un cuvânt, să-i ia mâna, și ar uita toate. Când îi auzia pașii, înălța capul din perne să asculte cu inimă bătând repede; pașii se apropiau în antret, apoi se opriau, îl auzia luându-și pălăria, din cuer, deschizând ușa de afară. Pleca. Și ea rămânea cu ochii în perne, plângând. De afară străbătea lătratul lui Flic..

— Ce noroc ai tu, de un prietin așa de bun! spuse Ana cu o urmă de invidie, într'o după-amiază, când se plimbau cu sania la câmp.

Virgil nu răspunse și se înghemui mai strâns în blană. Câmpul nins era pustiu, clinchetul zurgălăilor umplea sonor depărtările. Era frig, aerul proaspăt, cerul de sticlă. Troenele sclikeau albe. Bulgări fragezi de zăpadă, aruncați din copitele cailor îi isbeau în obraji, și Ana cu mâinele înfipite în manșon, cu ochii întredeschiși, respira șuvoiul rece de aier cu o bucurie sănătoasă pe care Virgil, posomorât, n'o împărțasea. „Ce

Pământul Făgăduinței

*Făgăduiai pământ — și ni l'ai dat.
În țară sunt atâtea cimitire
În care doarme — a morților oștire...
Fii blestemat pământ, fii blestemat.*

*Că fără cruce, fără nici o milă
Ai înghițit atâți de mulți soldați
Ce putrezesc sub câte o movilă,
Din Dunăre și până la Carpați.*

*Mac floare sângerând pe plai,
Te scutură că uite vremea trece
Iar tu pământ, rămâi sterp, negru, rece,
Că numai de mormânt te dai.*

* * *

noroc ai tu de un prietin așa de bun!“ Cuvintele îi sunaseră batjocoritoare. Era mâhnit. În ultimile săptămâni se grămădiseră nemulțumirile. Și cea care-l duruse mai mult, fusese pricinuită tocmai de Sandu, unicul, adevăratul lui prietin. Așa dar nici lui nu se convenise să-i încredințeze sufletul. Se simțea singur. Și rămânea acum numai prietenul închipuit, născut dintr'o minciună stupidă și care treptat, îi intrase în viață, se instalase în casa lui, era invocată în fiecare zi. Întâia oară, într'o desmeticire nepregătită coborî mai adânc în ascunzișurile cezoase ale sufletului, și își explică limpede de unde născocirea asta absurdă. Acum înțelegea. Copil suferise de această singurătate. Deschisese ochii într'o casă unde pluteau tristeți secrete, între părinți despărțiți, cari se urau. Se trezea noaptea, în camera cu lumina stinsă; alături nu era nimeni, întunericul și tăcerea de moarte îl înspăimântau și plângea încet, fără hohote. Jocurile lui erau neîndemânatic și timide. Nici un copil nu venea în casa lor. La cinci ani avea o cuminenie de bătrân. De pe fereastră invidia soarta derbedeilor desculți și desbrăcați, fugărindu-se în praful drumului. Mai târziu, adolescent, când încercase să-și destăinuie neastâmpărul și tristețile de copil ce nu cunoscuse desmierdarea mamei, întâmpinase batjocoră și nepăsare. După moartea bătrânului, când s'a întors de la cimitir în casa pustie, nimeni nu l-a întovărășit. Mobilile îl nelinișteau noaptea, păreau că învie, un scrin trosnind îi alunga somnul până mijea de ziuă. Se ametea după aceia în tovarășii oferite de întâmplare. Într'o ceată sgomotoasă a Universității. De groaza nopților singure își împărțise camera cu Sandu. Asta numise el prietenie. Și după aceia venise Ana. Crezuse însfârșit că a găsit. Uitase că doi oameni care aduc după ei necunoscutul a douăzeci de ani misterioși în urmă, nu pot isbuti să-și topească sufletele. Ce gândise ea înainte de a-l cunoaște, cum întrevăzuse ea viața, pe cine ar fi voit să iubească, ce dorinți irealizabile de fată, o chinuse înainte? Poate o sărutase altul. Poate și ea, ca și dânsul, aducea o frandă în patul lor desămăgiri de timpuriu veștede. Nimeni n'are să afle niciodată. Era capricioasă, stăpânită de nimicuri cu sufletul numai la suprafață. De la început se deslușise între ei o neînțelegere fără deslegare,

pe care trebuiau s'o târâc deacum până la sfârșitul vieții.

Cu coada ochiului o privi dușmănos aproape.

Ana surâdea câmpului, nemișcată în sanie, cu gura întredeschisă. Sângele îi năvălise în obrazi, pe față i se zugrăvisse o bucurie copilărească.

Virgil Miclescu se rușină de gândurile de adineori. Era adevărat, născocirea aceia întâmplătoare devenise pentru sufletul lui un reazăm. Pentru el Bunea, Ionel Bunea, exista cu adevărat, era prietenul pe care nu-l găsisse, era realizarea celor ce viața nu îngăduia să se împlinească. Iși găsisse un frate, însfârșit; copilăria lui posomorâtă se coborâse cu întâmplări ce nu avuseseră loc, ca și papagalul lui Madam Raclis care nu există, ca și mângâierile pe care nu le-a cunoscut niciodată. Toate nemulțumirile fără însemnătate din căsnicia lor, le făcea uitate, urzind alături o viață ideală, a altor doi oameni, ostrov minunat spre care se îndrepta gândul lui din ce în ce mai des. Dar nu avea el nici o vină? Nu pusese între Ana și dânsul, de la început, minciuna? De câte ori, atunci când isbucneau neînțelegeri fără însemnătate care se prelungeau chinuitoare pentru amândoi, și ar fi fost destul să rostească un cuvânt numai pentru a surpa zidul nepătruns? Și nu-l spusese cuvântul acela niciodată. Il oprise poate mândria, poate gândul zădărniceii, poate numai o vinovată lașitate. Și acum stăteau alături ca doi străini, nemișcați în sania care despica pârte în troenile albe, și erau așa de streini, așa de streini încât nici bucuria fizică a acestor plimbări nu și-o împărtășeau.

Sania opri. Clinchetul zurgălăilor se răsfiră peste zăpezi în aerul sonor. Din spinările cailor se ridicau spirale de aburi alburii. Spre asfințitul roșu, coborî un stol de corbi. Ana tăcea și părea că privește ceva nevăzut în nemărginirea albă, de unde înainta noaptea. Lui Virgil Miclescu îi fu milă de ea, de dânsul, de amândoi, de viața lor mistuită de un rău ascuns și fără vindecare.

— Ana! îi șopti strângându-i mâna în manșon, cu o înduioșare care îi tremura glasul. Și-ar fi pus capul

în brațele ei în clipa aceea, ar fi plâns pentru ea, pentru amândoi.

— Ana! se acăță el de chemarea aceasta cu desna-dejde, ca și cum din strigătul lui femeia avea să înțeleagă suferința înăbușită în adâncuri.

Ana îl privi mirat, cu ochii încă plini de vedeniile ce o cuceriseră. Și privirea îi păru lui Virgil deodată atât de îndepărtată și goală, atât de nepătrunsă, că toată tristețea bună și omenoasă se risipi și în locu-i simți din nou crescând gânduri dușmane.

Ana îi răspunse strănerii, prinzându-i și ea în manșonul călduros mâna, între degetele înmănușate. Dar Virgil Miclescu și-o descleșta încetșor, cu o plictiseală nemărginită. Cu câte-va minute înainte era gata să mărturisească, să-și scoată sufletul gol la lumină, să o strângă aproape de pieptul lui, aproape de tot și așa de strâns, ca nici o umbră să nu mai apară de-acum înainte între dânșii. O vorbă numai ar fi trebuit. Și totul se risipise. Din nou, stăteau alături îndepărtați. Virgil îi privi buzele umede. Le știa moi la sărut, îi cunoștea fiecare colț intim, gestul cu care își da capul pe spate când o strângea în brațe, ochii întredeschiși, toate îi părură din nou plicticoase și leșiatice.

Sania porni îndărăt, fugărită din urmă de noaptea albăstrie peste nămeți. Mult timp nu rostiră nici un cuvânt. Când intrară în oraș, Ana întrebă ceva. Virgil nu auzi, mormăi un răspuns la întâmplare. Pe strada lor, de la ferestrele caselor, după perdelele albe vecinii îi priveau cu invidie: „erau fericiți și tineri“. Virgil Miclescu își chinui buzele într'un surâs silnic, la gândul că alții îi pot râvni viața asta fumurie.

În prag, Flic le sări în cale, lătrând bucuros. Puse labele pline de zăpadă pe pieptul lui Virgil. Miclescu îl repezi departe, cu o nerăbdare isbucnită deodată:

— Marș tu.. potae!

Și intră în birou, să rămână singur. Prin întuneric, se isbi de dormeza pusă de-acurmezișul drumului—„ca la Bunea“.

CEZAR PETRESCU.

ÎN ZĂVOIUL PITICULUI

Inoptase de mult. Eu mă plimbam cu tine dragoste prin zăvoiul piticului. În mesteacani frunzele mai șopteau ușor,—mulțime de suflete ce ar fi trecut în stoluri. Prin ierburi valuri se aplecau sub pasul nevăzutei.

Pușin în urmă ca un ciot de salcie noduroasă s'a oprit păzitorul zăvoifului. Stârpit, bătrân, urât se apleca când și când să culegă licurici pe care îi aduna într'o pungă. Un cocor tocuse în neguri sau o altă pasăre, în timp ce luna se înălțase plină.

De odată discul ei de aur a fost deasupra nuielelor de alun, și într'o lumină de vrajă mi-ai arătat tu dragoste, pe blidul de aur al lunei, într'o aureolă, veverița neagră.

Parcă săpat în abanos viu—animalul ciudat clătănând vârful alunului ridica cele două lăbușe în spre gură. Din când în când—umbră neașteptată—coada stufoasă isbea o frunză căutând sprijin și eclipsând luna.

Dar veverița nu făcea alt de cât să șteargă polenul lunar cu mătura ei sprintenă. De acea luna era tot mai lucitoare și pulberea metalului ceresc acoperea dovadă a hărniciei întreaga jivină tăvălită în clarul fermecat. Stropi scânteietori curseseră pe frunze și picurau cu boabele de rouă.

Piticul cu o sburătură de praștic a ucis-o. Am auzit-o amândoi căzând între ramuri, și pe urmă, în urmă de tot, în suflet simțeam că s'a rupt o bucată.

Bucăți de maluri se rupeau undeva departe cu năruiri de tunet înăbușit.

Mai mergând, am început să-ți povestesc cum piticul a făcut bine ucigând plăpânda jivină.

Că veverița era o vrăjitoare dibace.

Că ea răpise piticului alune minunate.

Că în fie care alună era cel pușin un palat...

Când am trecut pe lângă bordeiul piticului—călcând vatra unor coceni stinși ai întreat: și licuricii?

Licuricii nu intră și ei în poveste?

Nu ai auzit nici o dată că licuricii sunt ochii ră-tăcitori ai unor făpturi dispărute? Nu ai înțeles că ei privesc din noapte cum în plină zi pe aripile unor fluturi se ivesc ochi mari ce odinioară au mai fost privirile unei iubiri?

Sus în ceruri o stea ca un viermuleț lucitor căzuse.

Chipul pe care ori cine îl poate vedea în lună, dacă se uită cu luare aminte, râdea.

ADRIAN MANIU

DINTRE CEI RĂPOSAȚI

Novelli

După Salvini și Rossi, Novelli a fost în Europa reprezentantul Teatrului italian. Nu era fără din lume unde Novelli să nu fi jucat, să nu fi fost aclamat și să nu rămână idealul amatorilor de comedie. În adevăr, talentul lui Novelli avea o deosebită inclinațiune pentru comedie, cu toate că strălucea și în tragedie.

La noi venise de mai multe ori și-mi arăta o foarte măgulitoare afecțiune. Ca Director general al Teatrelor, îi deschisese larg porțile Teatrului Național ai cărui actori învâțau mult de la celebrul italian.

Intr'o seară Novelli interpreta, cu neîntrecutul său brio, rolul lui **Petruccio** din **Femea îndărătnică** a lui Shakespeare. Novelli și toți camarazii lui pronunțau **Petruccio**. Il întrebai pentru ce? Novelli îmi răspunse: „Așa a scris Shakespeare“. „Dar Shakespeare scria în englezește“ replicai „și pentru ca englezii să pronuțe corect, Shakespeare a scris **Petruccio** cu ortografia englezească, **chio**“. În limba engleză, în adevăr, **ch** se pronunță **c** (**Church** biserică, **Child** copil, **Lord Churchill**) Novelli exclamă râzând: „Mă miram și eu că, **Petruccio** fiind italian, Shakespeare, din senin, să-i fi schimonosit numele. Bine că te-am întâlnit pe dumneata ca să-mi iei piatra de pe inimă. Il ador pe Shakespeare dar schimonoseala asta-mi turbura admirafia“.

Novelli era extraordinar în piesele lui Shakespeare: Cine nu a văzut **Regele Lear** jucat de Novelli nu a înțeles nici **Regele Lear** nici pe Novelli. Uneori Novelli era bufon, ca în **Maritiamo la Socero** sau în **Răpitul Sabinelor**; alteori te făcea să tremuri, când **Regele Lear** ieșit din minți pune pe cap o coroană de pae și încăleca pe un băf sau când bătrânul tată înebunit ducea în brațe cadavrul inocente **Cordelia**. Eu unul cred că în literatura omenirei, nimic n'a fost scris mai zguduitoare, mai chinuitoare ca **Regele Lear**.

Novelli avea o ambițiune: de a întemeia, la Roma, **La Caza di Goldoni** pe modelul comediei franceze (**La Maison de Molière**). Fusesi de părere că nu va isbuti pentru că, pe vremea când Napoleon întemeia, Comedia Franceză prin faimosul decret de la Moscova, societarii acestei societăți dramatice fură retribuiți cu o leafă superioară banilor câștigați în întreprinderile private. Ceeace nu mai e cazul astăzi, când actorii întreprinderilor teatrale private câștigă mai mult decât elita societărilor comediei franceze. Același lucru se va petrece și cu **Caza di Goldoni** pe care nici o avere omenească nu o va putea înzestra într'astfel, ca să poată întreține o numeroasă trupă de actori de mâna întâi. Italia e plină de talente și nu e orășel care să nu-și aibă Teatrul și trupa sa pro-

prie. Dar cine să-și ia asupra să selecționeze actori pentru scena centrală? Protagonistii acestor trupe fac turneuri rentabile și, adeseori, trec și granița. Chiar dacă situația materială a acestor protagoniști s'ar îmbunătăți prin **Caza di Goldoni** ei, totuși ar fi nemulțumiți pentru că nu li s'ar distribui rolurile la care, mai ales cei tineri, cred că au drept.

„Așa e“ suspină Novelli. „Cunoști bine sufletul actorilor. Totuși voiu încerca“.

Novelli nu a izbutit: **La Caza di Goldoni** nu s'a făcut și nu se va face.

„Câte utopii nu se încearcă?“ exclamă Novelli. „Dumneata n'ai încercat să joci **Aulularia** lui Plaut într'un spectacol cu **Avarul** lui Molière? Frumoasă tentativă dar menită să nu izbutească pentru că **Aulularia** lui Plaut conține prea multe roluri de căpetenie și că publicul nu poate să priceapă felul de a trăi și de a gândi al romanilor și mai cu seamă al sclavilor de acum două mii de ani. Plebea Romei de atunci făcea mare haz de glumele de mahala ale unui **Deus**. Acestea au făcut succesul comediei lui Plaut (sclav el, însu-și zice-se) pe când **Harpagon** atrage tot interesul în comedia lui Molière“.

Multă dreptate avea Novelli.

Novelli era de la Rimini, unde și azi mai palpită umbra frumoasei **Francisca**. Pe micul Teatru municipal a făcut primii săi pași novicele actor Novelli. Mai târziu, mândrii de concetățeanul lor rimenii îl aleseră primar.

— „Chiar dacă întemeiez la Roma Casa lui Goldoni tot la Rimini vreau să mor“—îmi zicea Novelli.

Și de astă dată, mi se pare că i s'a îndeplinit dorința.

Gheorghe Crețeanu

Era om bătrân când l'am cunoscut, iar eu un băețoiu.

Mergeam des pe la el nu pentru el, o mărturisesc, dar pentru fiul său Gioroi, viitorul nostru ministru plenipotențiar la Madrid. Aveam totuși pentru el o deosebită evlavie el fiind autorul celebrelor versuri repetate de atâtea ori de mamă-mea.

„Fie pâinea cât de rea“

„Tot mai bine'n țara mea“.

La înființarea Curței de Casație de către Vodă Cuza, acesta îl numise președinte al Inaltei Curți căci era pe atunci unul din rarii absolvenți ai Facultății de drept din Paris. Intr'o zi, conu Gheorghe îmi zise:

— Am primit pentru a împlini nevoia Țării. Dar magistratul e ca o pasăre albă pe malul unei mlaș-

hini unde toate interesele omenești fac un nămol cu care împoșcă pasărea albă“.

*Gheorghe Crețeanu a fost magistrat dar a scăpat de împoșcătură. A primit, zicea el (a îndurat zicem noi) poruncă domnească; a primit*o însă ca o jertfă de făcut. Căzând pe gânduri bătrânul poet îngână:*

— „Dacă nu m'ași fi ținut de cât de gustul meu făceam numai versuri“.

Și le făcea frumoase conu Gheorghe. După urma lui, n'a mai rămas decât un volum, dar câte altele s'au pierdut fiindcă Gh. Crețeanu, pentru a-și sluji fara, și-a călcat patima.

Toată lumea știe faimoasele versuri; pușini însă știu că ele sunt de Gheorghe Crețeanu. Toată lumea face jertfe țării sale; pușini însă îi pot jertfi un talent. Unii îi jertfesc o avere, o situațiune; pușini însă un dar dela Dumnezeu.

A. DAVILA

In satul lui Coșbuc

A spus cândva Coșbuc că dacă n'ar fi învățat la școala din Năsăud, ar fi rămas cioban la oi, în satul lui. N'a fost nevoe să mai adaoge, că dacă nu s'ar fi născut în acel sătuc cercuit de munți, unde apa râurilor clipotește sonor și limpede pe pietre; toată poezia lui de fragedă cântare a naturei n'ar fi avut cum lua ființă. Purtat mai târziu în orașele cu ziduri sure, în bibliotecile unde a talmăcit povestea Sacuntolei și cântecul lui Eneu; amintirea proaspătă a codrilor și a pajiștilor cu sburdălnicia meilor, i-a păstrat proaspăt sufletul copilăriei. Cu aceste rădăcini adânci în pământul Ardealului, a crescut floarea poeziei sale de un țărânis curat cum e cleștarul apelor, sănătos cum e mirosul aspru al râșinei.

Trenul spre aceste ținuturi de pelerinagiu se înlădie pe lângă apa sprintenă a Someșului, printre sătulețe sărace și tăcute, pe lângă case singuratice, așezate ca zaruri albe pe pajiștea verde a dealurilor. Apoi culmile se topesc; un parc enorm, cu cărări umbrite se desface în aerul răcoros al dimineții. Peste creștetelile copacilor, un castel de magnat privește peste înălțimi cu acea stăpânire gravă a seniorului, deprins de veacuri să ordone cătunelor sărace pitite după smocuri firave de pom. E destul să treacă pe lângă acest contrast, sub apăsarea căruia a crescut copilul Coșbuc, pentru a pătrunde mai bine decât în documentarea criticilor, cum a încolțit cea dintâi revoltă din care avea să țâșnească târziu strigătul „noi vrem pământ“.

În gara Salva, popor fără sfârșit în haine de sărbătoare, ese întru întâmpinarea noastră; celor câteva sute de surtucari veniți din prafurile orașelor să cinstim pios casa bătrânească a cântărețului de plaiuri. Sunt bucuroși și stângaci țărani ce ne întâmpină; bucuroși și stângaci suntem și noi, în hainele noastre negre și strâmte, ce ni se par întâia oară în toată urățenia lor alături de spuma

vestmintelor albe și cămășilor cu altițe. O iau târgoveții mai silitori la drum, în căruți cari trebuie să sdruncine din cale afară; pe noi ne ispitește drumul pe jos, pe potecile lăturalnice șoselei. Și iată și călușerii tradiții luând fruntea convoiului, și iată și cărturarii gâlbejiți de istoveala cărților, gata să sburde ca mei cari-au băut dintr'o apă a celei de a doua tinereți. O studentă culege o floare galbenă de pe marginea șanțului ca o podoabă scumpă de aur. Un cărturar își scutură părul scurt, cu gestul strămoșesc revenit peste generații, al ciobanului ce-și răsfirea pletele din creștetul culmilor.

De lângă porțile strâmbe ne privesc tristi țărani slabi, gâlbejiți și de o sărăcie resemnată care ne turbură bucuria sărbătorii. Vor fi auzit aceștia de „domnul“ pornit din aceste meleaguri, pentru a le cânta ca nimeni alt bucuriile lor pușine și necazurile lor fără număr? Mă chinue întrebarea și încerc să mă dau pe lângă un bătrân, cu pletele sub pălăria uriașă și rotundă, adus de spinare dar cu pasul voinic. Îmi răspunde bucuros întrebărilor mele. Dar răspunsurile lui nu luminează nimic din cele ce voiam să află. L'a cunoscut pe Coșbuc când era tânăr; — „era tare cuminte și nu se potrivea cu ceilalți flăcăi din sat“...

— Dar cu fetele cum se purta el? îl ispiți gândindu-mă la acele minunate fecioare mlădioase ale idilelor.

— Apoi așa... vezi.. ca tinerețea... da vezi nu era ca noi!... Și moșneagul nu știe să-mi lămurească mai multe.

Mă dau pe lângă alt plugar. Nu-mi spune nici acesta ceva de vre'o însemnătate. E mai sfătos însă.

Îmi povestește:

— „Apoi să vezi Dumneata... Bătrâna s'o dus acolo la București să-l vadă, că el baiu să mai dee pe-acasă. La întors, feciorul a adus-o pe mamă-sa până la Sibii. Da jandarmii auzise că el vine-acasă și-au împânzit sata tot, că musai să puie mâna pe el. că pe ce să puie mâna... Că el s'o întors de la Sibii înapoi.. Vezi dumneata era el mai cuminte ca jandarmii“. Spre mulțumirea povestitorului, care atâta știa despre Coșbuc, că „fusesse mai cuminte ca jandarmii“, m'am trudit să par și eu foarte minunat de atâta istețime.

După un urcuș scurt, scoborâm deodată în satul mic, înfundat în poalele dealurilor care-l împrejmuie strâns, ca un talger. Turnul bisericuței abia se ridică sfios și cucernic, deasupra gospodăriilor cari n'au o înfățișare de bogăție. Nu e alungată această impresie nici de intrarea rânduită a convoiului nostru, nici de cântul muzicii militare, nici de arcul de crengi verzi bătute în ținte. E sărac de tot satul Hardău unde s'a născut Gheorghe Coșbuc.

Ne poartă spre casă, nepotul poetului, un preot tânăr, intimidat de atâta mulțime. E aceiaș casă de țară umilă, cu tindă largă între două odăi în care calci pe pământul gol. E întunecoasă și cu ferestrele mici. Lumina zilei se strecoară turbure și fără înveselire. Mai multă lu-

mină dau ștergarele albe de pe pereți, cu meșteșugitele podoabe ale cusăturii.

Imprejur un gard îmbătrânit, pârâe și stă gata să se nârue sub greutatea băeților desculți, în ȋțari și cămăși, cățarați să vadă adunarea „domnilor“ veniți cu alai. Poate și Coșbuc a încălecat pe gardul acesta acum putrezit, poate la umbra asta de copac va fi tresărit în mintea lui copilărească întâiul vers sfielnic..

Am încercat să stau de vorbă cu cumnata lui Gheorghe Coșbuc, văduva Victoria Coșbuc care locuște astăzi în casa bătrânească. Nu pot da nici peste o urmă mai prețioasă, vr'un caet vechiu, vr'un vraf de scrisori. O fotografie ștearsă a bătrânilor, o fotografie a poetului și-a fiului său Alexandru. Atât. Tot ce se păstrează e amintirea, și aceia turburată de scurgerea anilor. Iși amintesc cum a venit acum treisprezece ani, după ce lipsise douăzeci, cum a petrecut atunci cu tot satul, cu vin din belșug, cu ospăț larg, cu lăutari și cântece. Iși mai amintesc după spusele bătrânilor că din Ardeal ar

fi plecat cu „unu Eminescu“ cu care s'a întâlnit la Sibii și cu care a luat drumul țării, ca să nu fie catană la „împărat“...

Atâta. Nici o relievă. Nici o urmă mai adâncă, decât însăși cântecele lui, fluturând și pe buzele băețandrilor desculți.

Poate și casa se va măcina mâine a pustiu. Fără bunul gând al profesorului Jacobovici, nici placa de comemorare ținută într'un perete, n-ar chema astăzi amintirea drumețului. Societatea scriitorilor români n'a luat parte la această sărbătorire. Va fi fost ocupată cu vre'o gravă discuție de cafenea. Nu putem ști. Dar va veni poate grija cuiva să ocrotească zidurile sărace, de amenințarea ruinei. Și vremelniciile guverne, își vor aduce aminte poate că văduva scriitorului trăește dintr'o pensie de optzeci de lei, citiți bine, atât cât vă costă țigările într'o săptămână, dacă fumați cu modestie.

C. HUMUREANU.

Nedumerire

— Po-Tschii-y. —

Doi monștri apocaliptici; doi plesidontoyctiosauri,
Se prăjeau odată trândav la soare
Veniră doi gușiați și zărindu-i înghetară de spaimă;
Ce-i drept erau înfricoșători monștrii.

Dar de ce teamă?

Vezi bine; — căci gușiați nu stiau cum îi chiamă.

Trad. J. P.

Insemnări din Belgia

o privire generală

Pentru a face mai ușor înțelese deosebitele tendinți ale artei moderne în Belgia, gândesc că n'ar fi de prisos să amintesc de la început, că belgienii aparțin unor rase distincte — flamandă și valonă care se deosebesc atât prin grai, cât și prin firea lor.

Nu mai suntem într'o epocă în care ar fi cu putință nesocotirea curentelor sociale, în studiul unei mișcări artistice, Voi înfățișa dar pe scurt, situația respectivă a celor două rase în raport cu marile probleme sociale.

De la independența Belgiei (1830), limba franceză a ocupat întotdeauna locul de frunte, Numai încet, câte puțin și arareori, neerlandeza — limba oficială flamandă — a reușit să străbată în lumea oficială, chiar în Flandra, acolo unde imensa majoritate a poporului nu cunoaște de cât graiul părintesc.

La timp ce valonji, — a căror limbă oficială e franceza — nu aveau nici un gând de strângerea forțelor, flamanzi s'au luptat totdeauna, cu înverșunare, pentru revendicările lor lingvistice.

Aceste lupte, n'au încordat spiritele, fără să lase în urmă o înrăurire simțită, asupra mișcării artistice, De la război încoace, starea lucrurilor s'a accentuat mai vădit. În plină furtună, s'a precizat între flamanzi o mișcare puternic naționalistă; din lingvistică, chestiunea flamandă a devenit socială, și chiar

în mare parte, separatistă față de Belgia; Volonii dimpotrivă, n'au fost sguđuți de nici o criză. Au eșit din război, cum au intrat, dacă nu mai loiali ca înainte.

Rezultatul se ghicește. Mișcarea flamandă, cu toate certurile, mâniile și însuflețirile pe care le-a răscolit, a făcut să nască, în partea flamandă a Belgiei, o mișcare artistică mai intensă, mai înaintată, decât Wolonia, unde războiul a pricinuit mai ales un efect de stagnare. Bruxelles, așezat între cele două rase, — flamand prin poporul mult și francez prin clasele cărmuitoare, — dă astăzi găzduire tendințelor contradictorii cu o predominare vădită de spirit reacționar.

De altfel, nu trebuie să ne înșelăm. Acelaș lucru se întâmplă în toată Belgia, cu Flandra împreună. Insemnat e că se află astăzi artiști belgieni, participând la avant-garda mondială. Și faptul e cu atât mai remarcabil, cu cât în artă, Belgia întârziea întotdeauna cel puțin cu douăzeci de ani în urma vecinilor săi mai apropiați. Dar acești curajoși precursori sunt atacați pe toate fronturile de artiștii, reacționari, cari formează majoritatea și dețin toate funcțiile oficiale. Cât despre public, el se arată în genere refractar, în afară de tinerețea intelectuală, în chip firesc mai înțelegătoare spiritului de după război.

Dacă ar fi să alcătuim în ordinea însemnătății un inventar al artiștilor moderniști din Belgia, nu mai rămâne nici o îndoială că în frunte ar sta pictorii.

Numai după dânșii, ar veni scriitorii, Ar trebui să numim apoi gravorii în lemn, printre cări se află

personalități bine marcate. Am cita însăfârșit arhitecții, sculptorii, muzicanții. În apropiatele mele însemnări, voi vorbi despre cei mai de frunte.

Dar, dac'ar trebui să alcătuim un tablou al difărilor manifestări ale vieții artistice, ordinea s'ar stabili altfel.

Intr'adevăr, marele expoziții de ansamblu, sunt restrânse, și spiritul modern nu ocupă în general decât un colț foarte restrâns. Iar micile expoziții particulare, acele închinăte artei tinere sunt rare de asemeni. S'ar cuveni totuși amintite, manifestările atelierului de artă „*Selection*” la Bruxelles, cum și unele expoziții ale galeriilor *Giroux*, *Le Centaure*, tot de la Bruxelles. La Anvers, *Cercul Artistic*, oferă câte odată ospitalitate și elementelor înaintate.

Viața literară e cantonată în reviste, căci indiferența presei cotidiene din Belgia e aproape generală în materie de literatură, și se transformă în ostilitate, îndată ce e vorba de modernism. Reviste, franceze și neerlandeze, sânt indestule. Dar dacă găsim cantitate, nu găsim și calitate, decât arareori. Multe, sunt intristător de închise tuturor ideilor internaționaliste, fie ele chiar numai artistice și multe sunt fățiș retrograde. Voi reveni și la ele.

Editura — altă manifestare a vieții literare — e quasiinexistentă în Belgia. Scriitorii francezi cată să se facă editați în Franța, flamanzii în Olanda. Incer-

cări vrednice și interesante, că acele de la „*Cahiers independants*” și „*La Soupe*” au naufragiat. Ele meritau o soartă mai bună. Astăzi numai edițiile *Lumière* din Anvers, edițiile *Selection* din Bruxelles, *Editions nouvelles* din Liège și *Ca Ira* din Eekeren, merită o mențiune din punctul de vedere ce ne preocupă.

Muzica e în schimb, fără îndoială mai norocoasă. Manifestările aci sunt mai numeroase, și adesea interesante. Dacă Belgia numără puțini compozitori, e foarte bogată în interpreți, și încă în interpreți de frunte.

Astfel, concerte, audiții și recitale, se continuă fără întrerupere. Și trebuie s'o spunem spre lauda organizatorilor compozitori de avant-gardă prind în programe un loc din ce în ce mai însemnat, mai cu seamă rușii și francezii.

Se va fi observat, că n'am vorbit de teatru. Am o puternică scuză: nu există. Asta, vrea să însemne, că tot ce se face în acest domeniu e îmbuibat de spiritul cel mai conservator ce se poate închipui, din îndoitul punct de vedere; al repertoriului și al punerii în scenă.

În apropiatele cronici, voi reveni amănunțit asupra celor mai interesante puncte din introducerea de față, poate prea succintă.

ROGER AVERMAETE

IDEI, OAMENI & FAPTE

În grădina lui Academus.

O broșură albă, de 27 pagini, tipărită — minune! — cu ortografia Academiei. De ar fi numai pentru această stranie singularizare, și tot e o carte rară. Semnată de d. I. C. Negruzzi. Curiozitatea merge crescând. E raportul asupra lucrărilor făcute de către Academia Română în anul 1921—1922. Nerăbdarea atinge paroxismul.

Când politica a cucerit aproape toți scriitorii, când editorii desorientați tipăresc o literatură haotică, revistele când abia își târăsc existența — iată însăfârșit o oază unde poposind, nu vei întâlni caravanele de neguțatori, nici larva politiceii amețitoare de noroade ci sfatul înțelepților. Lunecă degetele printre file cu nerăbdare. Cauți mărturia gândurilor alese și faptelor ce vor rodi mâine. Ploasă amintirea fuge la adunarea savantă întemeiată de Richelieu, la Academia belgiană care și serbătorește 150 de ani, la acele bătrâne instituții de cărturari ce aiurea cârmue istoria culturală a neamurilor. Dar degetele obolesc înainte de a închide a douăzeci și șaptea pagină. Raportul Academiei nu e decât o lungă tânguire, o desnădăjduită mărturie de neputință. Din grădina lui Academus nu privești decât flori uscate. E vorba într'un loc de mormântul lui Vasile Alexandri. Raportorul îl numește *Alexandri-Mircești*, așa cum am spune Popescu-Ialomîța sau Georgescu-Calafat.

În vocabularul vetust, autorul pastelurilor și culegătorul Mioriței, devine „bard” epitet rezervat as-

tă zi numai d-lui Radu Cosmin. „Pe mormântul „*Bardului*” — spune raportul — nu s'a putut încă înălța monumentul dorit și convenit în formă de capelă, rămășițele lui sunt adăpostite tot sub acoperișul provizoriu de scânduri. S'au cerut contribuții printr'un apel adresat pentru acest scop instituțiilor financiare, dar rezultatul a fost mult mai jos de așteptări; s'au primit optsprezece răspunsuri cari au adus numai 22.220 lei”.

Și acelaș apel pretutindeni, aceeași disperată acățare de mila publică. Donațiuni când e vorba de cărți, donațiuni când trebuie să se completeze colecțiunile numismatice, donațiuni de case, de fundații, legate. Ca o mătușă chemată la praznicul morților, Academia trebuie să fie un lung pomelnic al răposatilor generoși.

Se pare chiar că mai mult decât pentru „*Alexandri-Mircești*” deopildă, considerația Academiei se întoarce atunci către acești donatori. Căci cu prilejul unui bust donat, d. Raportor exclamă cu sufletul împăcat: „astfel, reprezentarea materială a d-rului Obedenaru (adică bustul său în pământ ars. N. R.) și-a putut lua locul covenit lângă ale celorlalți mari donatori ai acestei instituțiuni!”

E fără îndoială că Academia nu posedă un bust fie el chiar de pământ ars, al lui Delavrancea, nici al lui Coșbuc, nici al altora; — dar îl va avea pe al donatorului defunctului Risoschi, sau al soților Dalles, sau al d-lui Leon Arie.

Luptând cu atemenea sărăcie și redusă la apeluri

ce nu-i vor ajuta să-și mărească prestigiul, fără nici un ajutor temeinic de la stat; — nu mai pare ciudat că singura intervenție încoronată de succes într'un an de activitate a fost aceea pentru salvarea... observatorului astronomic de la Duboșarii-Vechi. Pentru rest; și asociațiile la uniunile internaționale de geodesică și geofizică, și la cea astronomică, se fac de către Academie, numai „moralmente” ca să utilizăm cuvântul d-lui raportor:

Este ceva trist în acest bilanț al celei mai înalte instituții cărțurerești, din România cea nouă. Nici dicționarul nu se mai tipărește, din aceeași sărăcie. Și sub ochii ei fără voce imaginea acelor bătrâni scăpătați, cu coatele roase, cari nu știu cum să-și ascundă mai bine spărtura ghetelor și destrâmarea crăvăței; când bat la ușă sub privirea disprețuitoare a feciorului, ca să ceară ajutor discret — o „donățiune”.

Alături de acest raport Academia în ședință publică declară un venit de 2 milioane 600 mii.

Ernest Psihari.

La 22 August 1914, după 12 ore de bătălie fără răgaz, când lupta era pe sfârșite și ultimile împușcături rătăceau singuratice în inserare, a căzut lângă satul Rossignol, lovit de un glonț în tâmplă, Ernest Psihari, nepotul lui Renan. Astfel s'a rezolvat patetic, o dramă sufletească ce deobiceiu își găsește desnodământul fără strălucire. Ernest Psihari stătea în fruntea unei generații în plină criză morală. E generația care suferise mai mult de anarhismul intelectual al acestui început de secol, de Kant, de Rousseau și de Luther; de autonomismul, de fanatismul drepturilor omului, de toți demonii individualismului modern. Desechilibrul și renunțările care devastează sufletele fără glorie, discret și pe nesimțite; deslănțuiseră în viața interioară a urmașului lui Renan un conflict cu proporții reprezentative pentru o întreagă generație. Astfel se explică apariția, una după alta, a două volume asupra vieții lui Psihari (*Henri Massis — Vie d'Ernest Psihari*, Ed. Rouart et Watelin, a 15 mie, și *Ernest Psihari d'après des document inédits de A. M. Goichon*, Ed. de la Revue des Jeunes, a X-a ediție). De aci studiile tipărite în Italia și Belgia, conferințele rostite de *Louis Agueitant* și de *Jacques Maritain*, la Universitatea din Louvain Psihari ilustrând criza sufletească a Franței, găsise și drumul izbăvirii; întoarcerea la catolicism.

E impresionantă această conversiune, a copilului ce crescuse pe țărmul Britaniei cu păduri de pini, întovărășind plimbările bătrânului Renan „*Jour de pensées et de génie*”. În familie nu avusese sub ochi decât o viață morală e just, dar religioasă și agnostică, streină de orice siguranță metafizică, un sol de hegelianism practic, o acceptare superior desinteresată a tuturor formulelor pe care le ia elanul

uman; o hotărâre sceptică de a ignora conflictele create prin opoziția principiilor intelectuale. La 19 ani, Psihari se sbate în crize sentimentale, fără a găsi nicăiri un sprijin sufletului, atras de toate viciile privite cu îngăduială, judecând viața și lumea cu judecată aspră a unui speculativ îndopat de spinozism. Impresionismul dizolvant al lui Renan dădea roade, și nu din cele mai trandafirii...

Noaptea aceasta a spiritului îl înspăimântă. Unde să găsească salvare? De unde o școală de disciplină, pentru un om care se crede ateist; care inteligent, talentat, familiarizat cu toate doctrinele filozofice și morale, nu mai găsește nimic care să reziste spiritului dizolvant și corosiv? Atunci nepotul lui Renan se face soldat. Cazarma și corvata îi rămân ultima scăpare. În 1904, spre stupefacția tuturor amicilor și familiei, se reangajază într'un regiment de linie, trece apoi într'unul de artilerie, pleacă în Congo, în ținuturile lacului Tchad, mai târziu în Mauritania. De acolo scrie cel dintâi volum; *Terres de Soleil et de Sommeil*, cu impresii rafinate, peisagii psihologice. Dar abia în contact cu Peguy își descoperă vocația.

„Generația noastră — scria în 1913 lui Henri Massis — generația care și-a început viața de om odată cu acest secol, e importantă. De la ea depinde salvarea Franței, deci a lumii și civilizației. Tot se joacă pe capul nostru. Mi se pare că tinerii simt obscur că vor vedea lucruri mari și că ele se vor face prin ei. Ei nu vor fi amatori nici sceptici. Ei nu vor trece ca tîrîști prin viață. Ei înțeleg că se așteaptă dela dânșii”... „Ceace importă înainte de toate, — scrie el în altă parte, — e să dărămăm această lepră intelectuală, acești triști savanți cu mentalitatea primară, acești politicieni nepăsători la salvarea Franței, toată clică ce ne domină; romancierii de adultere mondene, francmasoni, radicali-socialiști, cari dau epocii noastre aspectul unei confuzii anarhice”. Convertirea era fapt împlinit. Tânărul sceptic, grațiosul causeur de salon, exilat în pustiile Africei, a văzut de departe Franța și toată civilizația modernă cu un ochi de iluminat. Prin armată și disciplina trupului, a ajuns la catolicism și disciplina sufletului. Războiul l-a găsit pregătit să intre în ordinul Saint-Dominique. Nepotul lui Renan se călugărea... Un glonț a întrerupt minunea. Cărțile rămase în urmă: *Voix qui crie dans le désert* și *Le Voyage du Centurion*, stau acum ca tehim al unei credinți întinerite și îndreptar pentru o generație, care în Franța și aiurea, își caută încă mântuirea.

Valută intelectuală.

Bate în literatură ca și în întreaga mișcare intelectuală un vânt nu de internaționalism, cum greșit s'a spus, ci de *universalitate*. Dacă economiștii au priceput, după lecțiile aspre ale războiului, că există o interdependență economică ce nu îngăduie negusto-

rului din San-Francisco să se dezintereseze de ce se fabrică sau nu se mai poate fabrică la Kerson; cu atât mai mult în domeniul ideilor, cele ce se scriu și ceea ce se gândește în fiecare ungher al planetei, nu poate să ne mai lese nepăsători, ca soarta aceluia mandarin necunoscut din China, despre care scrie undeva Balzac. Valuta ideilor, e măcar de tot atâta însemnată cât cea strict observată de un bancher internațional la bursa Londrei. Făgăduiam că în *Gândirea*, vom da o serie de însemnări asupra mișcării literare și artistice, din toate țările de unde pătrunde o activitate intelectuală demnă de luat în seamă. Era în gândul nostru totodată și dorința de a stabili o apropiere cu intelectualii de aiurea, făcută în afară și pe deasupra sarbedelor infiripări oficiale de propagandă, cu rezultate jalnice și de o sinistă incompetență. Gândurile noastre

încep a se înfăptui. Cu acest număr inaugurăm o serie de interesante însemnări despre mișcarea literară și artistică din Belgia, scrise inadins pentru *Gândirea*, de d. Roger Avermaete, directorul cunoscutei reviste și edițiilor *Lumière* din Anvers. D. Avermaete, e bine cunoscut în Belgia și în Franța, atât prin cele din urmă cărți mult discutate; *Le Conclle des Dieux*, *La Conjuraton des Chats*, *Quand les Enfants se battent*, cât și prin orientarea de subțire intelectualitate pe care a reușit s'o imprime revistei *Lumière* și edițiilor de artă, conduse cu o pricepere și un gust cu mult deasupra comunului.

Vor urma apoi asemeni însemnări asupra mișcării artistice și literare, din Franța, Italia, Spania și Germania, datorite câtorva scriitori de frunte de acolo, cari s'au oferit să informeze cititorii români, mai temeinic de cât am fost până acum obicinuiți.

ACKERON & Comp,

CRONICA LITERARĂ

COCOSTÂRCUL ALBASTRU

(Mihail Sadoveanu, Iași. Viața Românească. Prețul 14 lei).

În primii ani ai războiului mondial, pe când încă nu intrasem în luptă Dl. Sadoveanu a fost ca atâția alții, concentrat și soarta l'a aruncat într'un colțisor necunoscut din Nordul Moldovei.

Lumea în care a trăit câte-va luni aspre de iarnă, i-a lăsat amintiri și i-a procurat impresii, pe care spre fericirea noastră, a crezut de cuviință să le dea în acest volum.

Complecși necăjiți săpând gigantica tranșee cu gândul la nevasă, la copii, la casă sau la vite, țărani încurcați în lungi procese de pământ, femei superstițioase care cred în descântecurile dușmanilor și în vrăjile babelor, întunecate drame de dragoste petrecute într'o casă de aproape sau altă dată la o curte boerească, în nopțile trecutului, se perindează în fața noastră, în vii și însuflețite tablouri.

Figuri ca Iordache Trifan cu ochii lui buni „verzui ca apele stătute” cu zâmbetul lui neîncrezător, cu firea lui resemnată sau Bengoi țiganul care cântă pentru aș vârsa alecanul și e distracția companiei, rămân puternic întipărite în amintirea noastră,

Vorbele lor simple, curg în chip natural, exprimând totdeauna ceva caracteristic, căci Dl. Sadoveanu înțelege suferințele ca și bucuriile acestor sărmane ființe asuprite și are pentru ele o simpatie constantă și adâncă.

Ca și în operele anterioare, femeile sunt de obicei ca Ileana lui Chirilă sau Cristina nevasta vătavului, stăpânite de dorinți pătimașe și arzătoare, care izbucnesc deodată sălbatec și când cineva le stă împotrivă nu se dau îndărăt înaintea morții.

Dar nopțile lungi de iarnă în care în tăcerea odăii, vântul geme și tremură prin unghere, au deșteptat în acest scriitor, în care observatorul realist al vieții, n'a făcut niciodată să dispară poetul, fantasme și icoane dintr'un trecut depărtat. Dacă răzburarea bătrânului Damian și a fiilor săi împotriva lui Sava Arnăutu în gârlele Deltei sau lupta orândarului de la hanul lui Colțun cu hoții, au un caracter epic, scena de vânatoare în luncile Siretului în care scriitorul un copil pe atunci, a

văzut împreună cu Iohan mașinistul, cocostârcul albastru „cu pencele de culoarea mării” e însuflețită de un fior liric, care deșteaptă în noi o rezonanță tainică și intensă.

În sugerarea aceluia sentiment dureros și dulce, vag și indefinisabil, asemănător cu urma pe care o lasă niște sunete armonioase pe care le auzim în depărtare pierzându-se în noapte, sentiment etern omenesc pe care-l deșteaptă în unii din noi amintirea unui trecut care nu se poate întoarce, D-l Sadoveanu are o notă originală, în care nu îl întrece desigur nimeni. Ca în toată opera sa, și în aceste impresii și fugare icoane, natura ocupă în loc aproape cu oamenii și de dansa, ei par legați prin toate fibrele lor primitive.

Despre superioritatea lui în această privință, s'a vorbit de atâtea ori. Voi cita numai, la întâmplare, o prieliște din făgașurile misterioase ale Barnarului, cu cordii lui de brad și cu poteciile ce coboară la Dorna:

„E'ntr'o după-amiază, și pădurile dorm într'un soare moleșitor de Iulie, pe ziduri prăpăstioase și nalte până la cer. Pe apa cea albăstrie și lină de sus din când în când, se încrucișează plutind acvile. Lumina se prefiră colorat prin aripile lor neclintite. Pe spinări de vâgăuni duruie fantastic ciocăniturile cele mai mari ale bradului și râde ciudat hulubul sălbatic. Suntem în vâgăună. Pe albia îngustă, deasupra valurilor zbuciumate, lucrătorii ferăstrăelor din munți au așezat pod de bârne. La dreapta, la stânga, atingem aproape zidurile și pădurea neagră fuge'n văzduh. Mă simt înfiorat, nu mi se mai aud glasurile. Barnarul închis în canal de scânduri freamătă sub picioarele mele, fierbe, se sbate, tună, zguduind podul, țășnește în toate părțile din stavili, în săbii scânteietoare de apă”.

Volumul mai cuprinde și o lungă nuvelă „Bulboana lui Vălinaș” al cărui subiect, ca în atâtea altele din bucățile D-lui Sadoveanu, e tot o tragică poveste de dragoste.

Ilie Bădișor, plutaș pe Bistrița și Mădăhina o fată orfană, s'au cunoscut la joc și se iubesc cu patimă.

Soliman-Ali-Fâstâc

Când Soliman-Ali-Fâstâc
Se băgă,
Să stea de pază'n pașalâc,
C'un bragagiu joacă'n arșac
Pe bragă.

Păzește bine poarta, doar
Din ziuă,
El neclintit stă, felinar
Și bate apa în zadar
În piuă.

Dar când pe străzi asfaltul e
De gumă,
Se dă și el la umbră, de!
„Că-l frige tare'n ceafă, bre,”
Nu-i glumă.

Cum Soliman e ageamiu
Injură,
Căci pehlivanul bragagiu
La joc fiind mai cilibiu
Îl fură.

E cald și el ar vrea să bea
Se ndoaie,
Dar scotocind șalvarii n'a
Găsit nici urmă de para
Lescae.

Se uită jalnic la ibric,
Și blândă
E vocea lui: „hai dă mi un pic,
Că mâni ți-oi da un irmilic
Dobândă”.

Dar bragagiu-i hoț bătrân,
Nu merge!
Mai rar ca dânsul om hapsân,
Își vâra tot câștigu'n sân
Și-o șterge.

„Voi ai să iei la mine bir
Hapsâne?”
Îi zice Soliman: „Sictir!
„Îți dau eu ție chilipir,
Stai câne!”

Și cânele fugea de zor
La vale,
Îi sar papucii din picior,
Spre punte strigă: „ajutor”!
Că-i jale.

Dar Soliman-Ali-Fâstâc
Nu-l scapă!
Îl ia cu tot cu agarlâc
Și vânt îi face bălbădăc
În apă.

AL. O. TEODOREANU

Dar notarul din Ponoara, Mateiaș Scovarza zis și cap în tortură, ș'a pus ochii pe fată și se topește de dorul ei. Incercările lui sunt însă zădărnice și fata credincioasă lui Bădișor, nu vrea să asculte de făgăduințele surtucarului. Plin de năcaz și venin, un gând sălbatic încolțește cu încetul în crierul notarului și împreună cu Petre Țarcă om cunoscut prin răutatea și ticăloșia lui, el pune la cale să înlătore din calea lui pe Bădișor, făcându-l să dispară în adâncimele Bistriței. În ziua sfântei Marii, pe când flăcăul pornise cu pluta spre Piatra, ei dând drumul haitului, îl ajung din urmă la bolboana lui Vălinaș. Dar în clipa când voiau să se arunce asupra lui, pluta lovită de niște bușteni aduși de curent, se desface. Notarul se duce la fund, Bădișor cu toporul în mână, izbutește să se agațe de o stâncă, scăpând de la moarte și pe dușmanul lui, Țarcă.

Personajele acestei nuvele, acele din elita satului, Mateiaș Scovarza cu pantalonii lui vârgați pe care-i bate cu vâna de bou, donjuanul satului care ascund sub hainele lui de surtucar un suflet aprig de fiară, șeful de jandarmi Alecu Derca, cu chipul lui de babă turcească, filosof fatalist care găcește gândurile ascunse și prevede întâmplările, cărciumarul Leibuca Lazăr cu firea lui grave și cuprinsă de o veșnică teamă sunt zugrăviți în trăsături vîguroase și individuale. Nu mai puțin vii sunt Petrea Țarcă cu caracterul lui înăscut de criminal, și Ili-Bădișor, flăcăul potolit și cuminte, a cărui dragoste are ceva „din taina și pâcla munților”.

Asupra Mădălinei numai aș avea unele îndoeli.

Albă și mlădioasă, cu ochii negri „lucind ca focuri de undă”, cu glasul subțire și cântat când împunge pe notar sau atârnată de grumazul lui Bădișor îi cere o zgardică de mărgele, ea mi se pare uneori că vorbește și se poartă, poate prea frumos pentru o țărăncă.

E drept că femeile de munte nu sunt roabe trudite și uscate ca țărancele din șesuri, că ele sunt găfite cu flori și hurmuzuri, rumenite cu dresuri în umerii obrazilor, cu priviri viclene ca apele, îmi închipuiam totuși pe această căprioară de munte mai primitivă, mai apropiată de natură, mai rustică. Să nu uităm însă ca D-l Sadoveanu e un poet, care chiar atunci când caută să redea cu fidelitate viața, e ispitit să idealizeze unele figuri, accentuând câte-va din trăsăturile lor și lăsând pe altele în umbră.

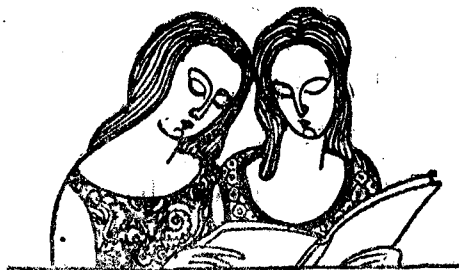
Peisajul în care se desfășoară idila lui Bădișor și a Madălinei e valea maiestooasă a Bistriței, ale cărei aspecte D-l Sadoveanu, poetul Siretului și a Moldovei, le zugrăvește acum pentru întâia oară.

Locul lor de întâlnire e evocat cu o minunată virtuozitate artistică, în toată feerica lui frumuseță: „Târziu eșiră din cotlonul lor în lumina lunii pline. Trecură ca printr'un abur de vis, ca printr'o împărăție a liniștei. Nici nu-și dădeau socoteală că noaptea aceia venise în lume numai pentru ei. Aproape n'o băgau în seamă, în-lănțuiți și închiși în iubire ca într'o scoică. Numai într'un târziu fata tresări la răsul fantastic al huhurezului. Pasărea trecu prin lumină ca printr'un puf de argint, mișcând aripele fără nici un zgomot. Apoi o loștrîță

bătu cu putere apa la adânc, împrăștiind stele și oglinzi sfărâmate. Când intrară sub cetinele cele negre, bulboana rămase solemnă și tristă sub lună“.

Natura însuflețită împărtășește parcă simțirea îndrăgostiiților și un suflu de misterioasă poezie, izvorând din profunzimi depărtate, străbate de la un capăt la altul, întreaga nuvelă.

OCTAV BOTEZ.

CĂRȚI ȘI REVISTE

S. Mehedinți — *Poporul* (Cuvinte către studenți). Ed. Viața Românească, Buc. Ediția II-a 20 lei.

Concepția modernă a structurii statelor a creiat noțiunea de *popor* ca substrat al progresului social și rezervoriul de regenerare al națiunilor, contrar concepției medievale care înfrăchiba ființa unui stat în atot puternicia — adeseori schlavă — a suveranilor. Cu trecerea vremii sfera noțiunii s'a tot lărgit până la înțelegerea democratică a vremilor noastre.

Suveranitatea poporul deschide larg porțile unei cât mai vaste propășiri, prin concursul firesc între valorile reale ale națiunii.

Pornind de la această constatare d-l Mehedinți, dispunând de bogate resurse și condus de un admirabil simț moral, pune la îndemâna tineretului universitar și celor cari având contact direct cu poporul n'au pierdut încă avântul tinereții; preoți, învățători, militari, — un minunat îndreptar pentru viața publică.

Iată ce spune d-sa în prefața acestei noi edițiuni :

„Generația noastră de azi are pe umerii săi cea mai grea povară dintre toate câte au fost purtate vreodată de strămoșii noștri. Acum e momentul decisiv... „Toată sămănătura din vremea lui Decebal și Traian până azi trebuie să dea roadele ei acum sau — niciodată“.

„Cine va pierde acest moment, aceluia îi rămâne doar perspectiva unei căințe veșnice.

„Așa dar, — mobilizarea grabnică a tuturor energiilor materiale și morale ale poporului nostru. Sănatate, muncă și optimism — apoi toate celelalte vor veni de la sine“.

Dar poporul trebuie cunoscut și puținii sânt aceia cari aflându-se la postul de comandă și-au dat osteneala să știe pe cine conduce. D-l Mehedinți reeditând valoroasa sa lucrare publicată la 1913, în timpuri ca cele de astăzi face mai mult decât o faptă bună. Ea dă puțința acelor ce își înțeleg cu seriozitate și conștiincios menirea să pătrundă în tainele pline de surprize plăcute ale masei populare.

N. Batzaria. *România văzută de departe*. Ediția *Viața Românească*. Buc. 18 lei.

În această epocă de dureroasă neîncredere în propriile noastre puteri, în plină criză sufletească și morală cartea d-lui Batzaria cade ca o muștrare discretă și înțeleaptă. În goana deșențată după un mai bine imaginar, am uitat trecutul atât de apropiat, atât de trist, dar și atât de plin de învățăminte. Suntem un popor cu firea aprigă. Am înghiți într-o clipă întreaga civilizație mondială, pentru a bârbi apoi încetineala cu care rumeșă bietul stomac prea încărcat. Lincezim și bârfim, iată îndeletnicirea noastră de aproape trei ani. Entuziasmul unirei nu i a urmat, cum ar fi fost de dorit, entuziasmul muncii. Mecanismul social ruinat de războiul de departe, de alta, în nouile provincii, rebel angrenării la motorul central, funcționează anevoie. Nemulțumirea generală crește, dar ne mulțumim a ne învinui reciproc rămânând inactivi.

Care dintre noi n'a exclamat înbufnat, măcar o singură dată acel dicton de excesivă auto-critică, produs specific românesc „Ca la noi la nimeni“; cine n'a făcut apel cu jind la progresele, pe care nu le-a văzut dar le bănuiește, ale străinătății; și cine, în momente de nejustificată sau îndreptățită supărare n'a amenințat cu expatrierea?

Iată însă că d-l Batzaria ne vorbește, ca într-o parabolă cu adânci și înțelepte tâlcuri, despre *România văzută de departe*. Și țara aceasta românească pe care o detestăm la cea mai neînsemnată nemulțumire, ni se arată în altă înfățișare. Defectele pe cari ni le iscodim la tot pasul dispar ca prin minune; slova românească reprezintă acolo o cultură care poate cinsti pe oricine; administrația noastră apare mult mai puțin „orientală“ de cum o credeam; iar moravurile mult mai puțin „bizantine“.

În paginile simple și pline de cuminenție ale d-lui Batzaria se desfășură o viață românească pe care nu numai macedonenii au cunoscut-o, dar pe care noi ceștialați strănsi laolaltă am dat-o uitării. Izbânda zi de zi a conștiinței românești am simțit-o cu toții altădată, de la ardeleanul trecut prin școli românești cu grele sacrificii susținute până la neștiutorul de carte românească Pârnu Ilie, primar într'un sat de pe valea românească a Timocului, care își regăsea sintetizat românismul lui în piesa de cinci lei cu efigia Regelui Carol; de la învățătorul cu „ochii mari, adânci, cu privirea hotărâtă, energetică, veșnic în neastâmpăr“ care sub ploaia de pietre a grecofililor lui Kir Gosta Niculceanu smulgea răbdător din ceata de *malhiatazi* a loghiotatului Alchibiades, pentru a mări pe zi ce trecea rândurile elevilor școlii românești, până la flăcăul entuziast de la Hârlețul său părintele Nicolae de la Cozlodni, sate românești din Bulgaria, unde slova românească

nu era îngăduită, unde slujba românească în biserica era răsplătită cu luarea darului, și unde despre țara românească se spuneau tot felul de batjocore. Iar pentru acei ce răvnesc la traiul altor neamuri d-l Batzară le aduce figura simpatică, naivă și francă, a lui Iusuf Bin Ahmed care „măcar să știe că pică mort” în ceasul când va călca pământul românesc, el tot acolo se va întoarce.

Cartea d-lui Batzară e un balsam turnat pe rănilile făcute de propriile noastre mâni. Și cum nu suntem puțini cei ce avem nevoie de lectură o recomandăm și altora. *România văzută de departe* deschide perspectiva din care să putem vedea România în care trăim.

D. I. C.

Coloana printre rului, de *Eugen Relgis (eseuri, Ed. Ancora, București. Prefață 15 lei).*

Tânărul scriitor care ne a dat în traducere biografia războiului a lui F. Nicolai, și a adunat într'un volum de o emoționantă înfățișare un șir de articole scrise în timpul războiului. Stilul d-lui Relgis are ritmul patetic al unui iluminat care nu vede decât „ideea” cu care se confundă complet. Găsim în această carte sfășietorul strigăt al omului de astăzi insetat de omenie și de mântuire. Sufletul autorului e amfiteatrul în care se luptă idei în carne și oase, și citindu-i paginile asigți parcă la o dramă de un tragic entuziasm, din care în cele din urmă te alegi cu o curățire a gândului. Ideia umanitaristă o simți rumenă și vânjoasă în fața ta ridicându-se biruitoare dintre hârburile unei lumi, cari ne sângerează cărările spre bine. Abstracțiunile capătă atâta viață încât autorul simte nevoia să le pună față în față prin dialoguri — ca să-și facă singure selecțiunea prin propria putere de afirmare. De altfel chiar și articolele acestei cărți se pot considera un fel de monologuri ce le ține ideea de om pusă la grele încercări. Și dacă nu e o lume reală cea înfățișată de tânărul „utopist” e totuși o lume care ar *trebui* să fie, mai ales că trecutul a fost de multe ori foarte aproape de ea. „In adevăr, omul și-a atins odată, acolo în Parthenon sau la Eleusis, divinitățile sale proprii. Și atingerea lui le-a încremenit miraculos, în imaculate intrupări de marmoră. Atunci pe vremea lui Dionisos și a lui Platon, omul a privit de pe culmile cele mai înalte ale fericirii și a ascultat, mai conștient ca oricând pulsările tănuite ale eternității. Căci veșnicia el o simțea și în el însuși. Creator, tăcut și demn, el nu s'a depărtat de adevărurile simple ale existenței spirituale; nu și-a proslăvit putințele, nu s'a înfipt orgolios și dârz înaintea multiplei unități; nu și-a exasperat năzuințele cu lăcomii satanice și n'a uitat că el cu toată divinitatea-i conștientă nu e decât un atom al supremei armonii vitale”. Civilizația — care în fond nu e decât o con-

tinuă exterorizare a omului — a dărut epocii noastre în locul statuelor de marmoră pe mutilații războiului. Cu toate acestea să nu vedem oare și în aceste făpturi simbolurile unei tragice și divine devenirii? Heraclit, cu întunecata sa intuiție despre unitatea și contradicția extremelor ca izvor al tuturor lucrurilor, e poate mai actual decât s'ar crede.

Cântecele Tavernei. *Const. Argeșan. Ed. Cartea Românească. 1922. București.*

Unii cântă războiul, alții umanitatea ce renaște, alții plaiurile țării, alții orașele tumultuoase, alții codrul, alții cele patru anotimpuri, alții fenomenele naturii, alții mizeria, alții copilăria, unii însăfârșit aeroplanul și mașinismul modern, aproape toți iubirea.

D. Argeșan cântă taverna, sau ca să întrebuițăm un termen mai adecuat inspirației sale; șantanul.

Motivul ni le mărturisește singur:

„Căci a mințit cel care-a spus odată, „Că-i dulce dragostea de față mare”. Acestea constatate, d. Const. Argeșan și-a căutat muza într'un loc unde desamăgirile de mai sus numai sunt cu puțință, la: Majestic, Alhambra, Casino de Paris și alte așezăminte, ca să zicem așa publice (vezi ilustrația de pe copertă) a volumului d-sale.

Disprețuind ipocrizia contemporană, muza d-lui Argeșan se recomandă cu o francheță care desarmează:

„Crescută într'un lupanar
„Părinții nu mi-am mai aflat,
„In mine port tot ce-i bizar
„Și tot ce-e păcat”.

Iar amintirile dau și aceste amănunte:

„Mă vând și-s toată pentru bani
„Dar niciodată n'ați întrebat
„De unde viu și ce vă vând... (?)”.

D. Argeșan, cunoscător bun se vede, nu s'a înspăimântat de aceste avertismente, a știut ce cumpără, a plătit bani buni, și bine a făcut, căci la ziua a plecat încântat, mărturisind:

„Ai fost amantă ce mi-ai dat
„Tot ce-o amantă poate da..”

Dar oricum pentru paralele cele nu făcea să abuzeze, după cum declară:

„Uitat-am pe cea care-a plâns
„Pe când la sânul ei m'a strâns
„Și-am murdărit femeaa..”

Vai domnule...

CRONICA MĂRUNTĂ

Neobservată și fără larma a trecut împlinirea a treizeci de ani de la apariția primului număr al revistei de folklor *Șezătoarea*, tipărită la Fălticeni sub îngrijirea D-lui Artur Gorovei. E un popas, pe un vârf de culme, la care puține tipărituri românești au ajuns. Și tăcerea celorlalte publicații românești în jurul acestei sărbătorii cu proporții de eveniment, devine astfel și mai anevoios de înțeles.

Privirea pe care o aruncă în urmă directorul *Șezătorii* e plină de modestie și senină, ca povestea unui bătrân care-a făcut o faptă bună și nu stăruie asupra ei. Scrisorile de la Delavrancea, Hașdeu, de Gubernantis, trimise la apariția celui dintâi număr și scoase acum la lumină din sertar de către conducătorul revistei, lămuresc cu prisosință însemnătatea drumului ce deschidea acum treizeci de ani cea dintâi publicație de folklor românesc. Acum când drumul e străbătut în mare parte, acele pagini se citesc cu emoție. Și cu emoție se citesc și nădejdiile spre care îndrăzneț își purta mîntea în Aprilie 1892, Barbu Delavrancea.

„Din Muntenia — scria el atunci — sunt prea puțini colaboratori, adresați-vă la ei cu încredere, sunt unii cari posedă adevărate comori populare. Învățătorii din Transilvania mi-au produs o adâncă emoțiune. Să fiți convinși că d-voastră *incepeți actul unei uniri mai mari decât cea care s'a făcut, binecuvântata unire a tuturor românilor prin strângerea la olaltă a creațiunilor lor...*”

Și iată dar cum un avocat dintr'un oraș moldovenesc, un învățător, câțiva alți dascăli de sat și o mică tipografie ovreiască, au fost destul pentru a strânge o comoară din care se opresc să culeagă câte-o nouă podoabă a graiului românesc, în fiecare zi, filologii, profesorii și toți cercetătorii acestei limbi românești, eri încă schimbătoare după capriciul gramaticilor, ca norii lui Polonius.

A murit și a fost îngropat în Rudăria comună din Banat, preotul *Ioan Sârbu*, membru corespondent al Academiei române și unul din acei istorici erudiți și de o rară modestie, care continuă tradiția de odinioară a învățașilor Ardeleni.

Lucrarea sa asupra lui *Mihai Viteazul*, cea mai temeinic informată din câte s'au scris, fusese odinioară premiată de Academiile Română, și aduse la lumină documente și fapte necunoscute, scormonite din arhivele Vieni și Pestei. Când s'a făcut unirea Ardealului, și atâția cărturari mai puțin înarmați cu învățătura, dar mai zdraveni în coate s'au îmbrânciț după catedre universitare, *Ioan Sârbu*, a rămas în satul lui, popă de țară. De aceea vestea morții, — pierdere reală pentru cultura noastră, — nu și-a găsit un colțor decât în gazetele bănățene. Era omul de-o modestie prea supărătoare și nici măcar nu arătase ispitit de-un scaun de deputat; grele păcate, greu de iertat în vremurile de față.

Mașinism, viteză, motor, volți, supapă, cai putere, carburator, electro-dinam; se mai aude vorbindu-se despre altceva în culoarele vagoanelor, în holurile hotelurilor, la mesele de restaurant? Infrigerat omul stoarce o'elului, cablurilor de aramă, electricității nevăzute din văzduh, căderilor de apă și lentilelor de microscop, ceia ce nici Platon, nici Aristat, nici Pascal n'au îndrăsnit să cugete cândva. Și iată că acestui veac, când visul îndrăznețului Icar e o realizare banală, când un cuvânt emis de antenele aparatului de telegrafie fără fir face înconjurul pământului în câteva clipe, când o călătorie sub apă e mai ușoară și fără primejdie de cât una cu poștalionul pe vremea lui Ipsilante; iată că acestui veac nu-i găsim decât epitețe injurioase. „Secol materialist, de mașinism stupid, de negustori lacomi, de bănci, de trusturi” ce învinuiri nu i se mai aduc în rechizitorul moralistilor și esteților? *Artă* — după aceștia din urmă, nu mai găsim decât refu-

giată în țarcul muzeelor, unde se înșirue etichetate, statuete fără brațe desgropate din țărâna Heladei. De unde atâta severitate și atâta orbire?

Nu îngăduie oare industria și mașinismul o artă nouă, un stil al secolului al douăzecilea, care să țină piept entuziasmului necondiționat cu care admirăm grapițele scoase la lumină din cenușa Pompeiului?

Dar ce admirabilă arhitectură, simplă și puternică într'un transatlantic! Ce linii cari sugerează armonios viteza într'un automobil! Ce agilă și grațioasă libelulă pe albastrul cerului, un aeroplan! Ce impresie de masivitate într'un tun cu tragere lungă de pe vasele de război!

Se urzește sub ochii noștri un stil al acestui veac, o artă în cristalizare pe care nu o voim încă accepta, sau la care nici nu luăm seamă fiindcă am crescut cu superstiția artei care nu poate prinde ființă decât pe pânza pictată, din marmora cioplită, din bronzul turnat în cuptoare, din porțelanul și smaltul fin cizelate.

Al XIII saion al decoratorilor francezi, la Paris, a deschis o fereastră luminoasă spre orizonturi încă necercetate. S'ar putea numi *salonul fierului*. Fierarii secolului XVII, făuriseră o artă a lor atât de isbită încă din începuturi, încât trei veacuri meșteșugarii s'au întors să copie aceleași modele, fără îndrăzneli nouă. După trei veacuri, fierul se leagă. O artă puternică, a fierului brut, cenușiu, aspru și greu, ia ființă. Admirabila poartă în fier forjat, expusă de d. Edgar Brand, cu grupul de berze; aparatele de iluminat; caloriferele care și au părăsit oribila înfățișare de alambicuri monstruoase; poarta de ascensor executată de școala Dorian, — au fost adevărate revelații. Lucrările D-nei Marie Jeanne de Perseval, cea dintâi femeie-fierar, au dovedit că bara de fier se înlădie în mâna ușoară a femeiei, tot atât de docilă ca cel mai nobil metal.

O artă vânjoasă ia ființă, și va fi cu atât mai prețioasă cu cât nu e sortită pustiilor săli de muzeu, unde rătăcești numai în zile de ploae sau de prea fierbinte arșiță: ci ne va stiliza decorul de toate ceasurile; mânerul de la ușă, și gura de sobă, și melcul scării, și cutia ascensorului, și pîrgul.

Ce suflu rar străbate cuvântul d-lui Iorga, în ceasurile din ce în ce mai puține în care nu-și învinue prietenii de ingratitude și adversarii de trădare!

Din *Ramuri* cu data de 21 Mai, desprindem o pagină care-am dori-o cât mai departe citită și supraviețuind traiului de o săptămână, la cât o osândește tiparul unei reviste. E vorba despre „ospitalitatea țărănească din Valea-lui-Dan, al cărui nume cu arhaic răsunet amintește Voevozi din vremurile întemeierii celui dintâi Stat românesc”, și e vorba despre adâncimile sufletului național. O studentă cu dar deosibit cântase acolo plugarilor câte-va cânturi ale plaiurilor.

„Bucățile cântate de eleva Conservatorului bucureștean au fost ascultate cu atenție, fetele, — femeile îngrămădindu-se mai aproape ca să le soarbă mai bine și să le rețină mai exact. Dar pe urmă, când glasul cântăreții tăcuse, văzurăm cu o plăcută uimire două fete din mulțime care se apropiară de noi și, răsămându-și una pe alta sfiala, într'un gest de înfrățire și solidaritate pe care un pictor l'ar fi privit ca un moment rar, ele prinseră a cânta.

Ziceau despre durerile oștirii, adică ale despărțirii de sat, ale ruperii legăturilor cu cei de acasă, ale înstrăinării. Era vorba în melopeia tărăganată a sufletelor simple de muntean din Argeș, care, în uniformă de marină, colindă cu vasul lui, „oceanele” al căror nume chiar, venia cu greu pe buzele celor rămași acasă. Lacrimi sunau în glas, și ochii mari deschiși, păreau că gicesc taina nesfârșirilor de ape peste care trec, tot mai departe, copiii „Văii lui Dan” crescuți în umbra mănăstirii lui Neagoe. Plângea o durere de foarte departe, plutind aci ca să afle mângâierea în singurul loc spre care duceau aripile dorului. Apoi, când „marinarul” isprăvi căinarea lui, celalt cântec nu mai vorbea, ca odinioară, de dragoste, de nădejdi și suferințele ei, ci trecea deadreptul la războiu, la alții plecați din mijlocul familiei lor, adesea ca să nu se mai întoarcă înapoi, căci apele „oceanului” pe care plutesc ei astăzi sunt dincolo de vadul îngust al vieții noastre fugare... Ca o undă rece de aier umed de plâns trecu asupra inimii tuturor, și o bucată de vreme nimeni nu mai vorbi..”

Cum am dori și noi această pagină așezată în fruntea unei adunări de asemenea cânturi unde războiul a făcut să vibreze din nou sufletul al acestui popor, pe care n'a isbutit să-l corupă încă nici manifestele electorale, nici amăgirea răsvrătirilor fără folos.

În Rusia se celebrează acum centenarul nașterii lui Nekrassov, poetul pe care și-l dispută deopotrivă și Rusia plutocrată de eri, rătăcitoare astăzi prin ora-

șele străine ale Europei, și Rusia oficială a bolșevismului. Democrația moscovită socotește cu exclusivitate pe Nekrassov poetul ei. Mizeria pe care a îndurat-o în tinerețe și care până la sfârșitul vieții avu răsunet în cântecele sale; proclamarea lui ca poet al mișcării „populiste”, care atrase de partea poporului o bună parte din „înțelighenția” de atunci a imperiului, dau cuvânt temeinic comuniștilor moscoviți să socotească pe Nicolae Alexievici printre cei mai de seamă precursori ai Rusiei de astăzi.

Inceputurile lui Nekrassov sunt într'adevăr emoționante. Certat cu tatăl său care vroia să-l ducă la școala de cadeți, Nicolae Alexievici urmă fără nici un ajutor bănesc cursurile universității și se amestecă prin cenaclurile literare. Timp de trei ani, povestește el, n'a fost o zi măcar să se sature după foamea lui. Alungat din casă de proprietar, fu dus de un cerșetor într'un azil. De atunci, rătăci din azil în azil, compunând scrisori vagabonzilor, pentru a-și câștiga un gologan. Într'unul din poemele sale de mai târziu, povestește episodul jumătate imaginar, jumătate adevărat al unei asemenea nopți de cruntă mizerie. Într'o noapte femeia iubită ese gătită ca de nuntă, pentru ca să se reîntoarcă după un ceas, cu un mic sicriu pentru copilul lor, care tocmai murise și cu provizii pentru tatăl, care nu mâncase de două zile.

În tot acest timp Nekrassov făcu copii pentru gazete, corecturi, dădu lecții. În cele din urmă isbuti să publice versuri la „Gazeta Literară” și „Analele Patriei”. Primul volum fu „Visuri și Sunete”. Succesul veni apoi dela sine. Alte volume urmară, bine apreciate de Bielinschy. Împreună cu Panaiev, reluă redacția „Contemporanului” fondat de Pușkin.

Opera lui Nekrassov, spre deosebire de a marilor înaintași: Pușkin și Lermontov, este specific rusească, scutită de influențe străine, deși mai puțin armonioasă, sau tocmai de aceea mai puțin armonioasă. În cadrul ei, de epopee rustică, apare întreaga Rusie, într'un aspect mitic și lendar. Un poem caracteristic este astfel „Gerul cu nasul roșu” ev-

cație alegorică a iernei din Rusia, un nobil aspru, teribil, dămnind peste o lume de mizerii și suferință. Un alt poem „Neno-rociții” are pasagi comparabile cu cele mai frumoase pagini din „Evghen Oneghin”. Ultimul, rămas neisprăvit, fu „Cine trăește bine în Rusia”, un fel de anchetă de felul celei din „Suflete moarte”. Pe patul agoniei, Nekrassov, care, până la punctul unde ajunsese poemul, nu găsisese nici un fericit în Rusia, mărturisi că e mulțumit că nu poate să-și termine lucrarea, ca să nu ajungă să scrie tristul adevăr, „că în Rusia, singurul fericit e bețivul”.

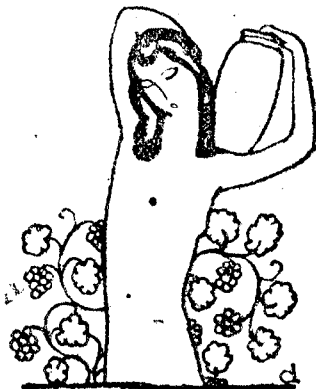
Desfacerea limbilor de umanități — este propunerea pe care o face prin „Le monde nouveau” d. Georges Gromaire, agregat de universitate, pentru înlesnirea căpătării cunoștințelor de către elevii liceelor asupra civilizațiilor străine și antice. D. Gromaire socote că numai în felul acesta se poate pune capăt discuțiilor cari se agită acum în Franța asupra modificării programelor discuțiuni, care au ațâțat iarăși străvechea ceartă dintre clasici și moderni.

Războiul recent a adus un considerabil aport de fapte, date, oameni și idei noi, cărora trebuie să li se facă locul cuvenit în învățământul general.

Geografia trebuie transformată complect. Istoria de asemeni a căpătat un vast material, care are, firește, mai mare importanță decât multe, decât cele mai multe faze ale istoriei timpuri or de dinainte. Alte științe, grație tot războiului, au crescut la rândul lor în conținut.

Or o îngreunare a programelor nu se mai poate încuviința. Și în cazul acesta știința generală trebuie amputată în părțile ei de mai puțină însemnătate. Astfel în Franța, pentru a se face loc în Istorie, războiului mondial, trebuiesc scoși afară din rafturile trecutului glorios mulți Valois și Bourboni, intermediari între regii cei mari. Timpul trece, crește și faimele care n'au știut să-și croiască cercuri eterne în juru-le, trebuie să facă loc vrând, nevrând vremii celei nouă, resemnându-se să treacă din muzeu, în podul de vechituri, unde numai mâna savanților maniaci, mai scutură din când în când praful învârtoșat.

Dar cu prilejul disputelor iscate de acomodarea aceasta a cunoștințelor noi cu programele în vigoare, privirile morocănoase ale moderniștilor s'au îndreptat iarăși asupra studiilor clasice: „dar cu putrigaiul ăsta ce facem? ne descotorosim de el”. Și scandalul a izbucnit numai decât, sgomotos. Argumentele moderniștilor sunt pline de adevăr și realitate, răspunsurile clasice sunt mărețe și elegante ca discursurile ciceroniane. Și între argumentările practice și juste și între ar-

gumentările frumoase și convingătoare, domnește suverană încurcătura alegerii.

„Totuși, scrie d. Gromaire, studiul limbilor e indispensabil. Sunt 80 milioane de germani, 80 milioane cari vorbesc spaniola, 160 milioane vorbind englezește. Trebuie să-i cunoaștem, să-i vedem de aproape, direct, ca să-i ascultăm când au dreptate, să ne pregătim de apărare când ne amenință. Dar dacă trebuie să studiem graiul lor, e necesar să știm că pe lângă aceste învățături mai e un studiu special, independent al umanităților. Umanitățile, sunt un ansamblu de observațiuni și idei: limbile sunt cuvinte și fraze. Și pentru că sunt două studii diferite, pentru ce să ne îndărădnim a le ține contopite și de acum înainte?”

Învățământul umanităților s'ar face în franțuzește. Paralel cu el, elevii vor fi siliți să urmeze după alegere, cel puțin două limbi, dintre care una modernă. Iar mai târziu, în clasele superioare, când studiul limbilor alese va fi suficient, umanitățile respective, dela sine se vor topi în limbile corespondente, învățate.

Să luăm seama; la noi se învață în mijlociu o limbă clasică: latina și două limbi moderne: franceza și germana. Cunoștința restului umanităților este accesibilă doar pe cale particulară și deci *ad libitum*. Iată de ce bacalaureații noștri siliți, cari n'au eșit însă din programul școlar n'au habar de civilizațiunile: engleză, italiană, spaniolă, rusă, etc. Ba dacă ne este îngăduit s'o mărturisim chiar cunoașterea umanității latine, germane, și de multe ori franceze, este dubitabilă, latina se uită repede, germana odată cu terminarea liceului, iar franceza, atât cât să vorbească cu multe, foarte multe stângăcii în saloanele de provincie și să înțeleagă numai partea anecdotică dintr'un roman. Și iată de ce credem că separațiunea propusă de d. Gromaire este tot atât de interesantă și pentru învățământul nostru ca și pentru cel francez.

S'a scris mult în ultimul timp, despre manuscrisele inedite a lui Dostoievski. Cum între Rusia sovietelor și restul Europei, blocusul economic și moral până ieri o baricada, știrile nu au ajuns decât fanteziste și confuze. Acum din *Sovremennya Zapiski* (Analele contemporane) aflăm exacta realitate. Departamentul arhivelor de stat din Sovietia, va publica manuscrisele, scrisorile, fragmentele de roman, însemnările aflate în caseta lăsată de Dostoievski după moarte. Caseta aceasta, în jurul căreia se urziseră atâtea

legende, s'a deschis în prezența lui Lunacierschi, și o comisie specială de profesori a fost însărcinată cu inventarierea documentelor.

Se află acolo scrisorile lui Dostoievski către tatăl și logodnica lui Ana Grigorievna, scrisorile primite de Teodor Mihailovici de la Gontciarov, Necrasov, Ostrovski, Salticov-Scedrin. Se va putea urmări chipul în care își scria romanele, și materialul pe care îl aduna cu atâta răbdare, din mai multe caete cu note și îndreptări pentru romanele *Adultul și Idiotul*, și după numeroase variante ale capitolelor din *Crimă și Pedepsă*. Se pare însă că cea mai importantă descoperire, a fost cea a câtorva capitole complet inedite din *Poseđații*, între care și vestita „Spovedanie a lui Stavroghin”.

Abonații noștri, care în timpul din urmă nu au primit unele numere, sunt rugați a comunica Administrației spre a lua măsurile convenite, și pentru a ne da puțința să reclamăm cu îndestule dovezi *Direcției generale a Poștelor*, ce urcă tarifele dar nu grijește să-și împlinească îndatoririle. Apucăturile din ultimile vremuri, cenzură nemărturisită a scrisorilor, gazete și manifeste distruse *prin ordin* în timpul alegerilor; dau roade acum. O publicație investită cu timbru și încredințate poștei române, riscă soarta acelei butelii infundate cu document înlăuntru, încredințată valurilor de naufragiatul din povestea lui Edgar Pöe. Poate să ajungă și la desti-

nație. Dar mai degrabă face mai întâi înconjurul lumii. Nu e întâia oară când o revistă trimisă unui abonat la Galați, ne vine retur, după ce a călătorit în Cehoslovacia, la Graz, în Polonia, ori în cine știe ce ungher al Europei.

Litere-Știință-Artă

Cărți.

- N. Batzaria: *Spovedanii de cadâne*. Ed. Viața Românească. Buc. 12 Lei.
 Mihail Sadoveanu: *Strada Lăpușeanu*. Ed. Viața Românească, Iași 16 Lei.
 A. Coasta-Kernbach: *Boabe de mărgean*. Ed. Viața Românească, Iași 12 Lei.
 D. D. Pătrășcanu: *Candidat fără noroc*. Ediția III. Ed. Viața Românească, Buc. 17 Lei.
 D. D. Pătrășcanu, *Schițe și amintiri*. Ediția III, Ed. Viața Românească, Buc. 25 Lei.
 D. D. Pătrășcanu: *Timoteiu Mucenicul*. Ediția III. Ed. Viața Românească, Buc. 20 Lei.
 N. Batzaria: *România văzută de departe*. Ed. Viața Românească, Buc. 18 Lei.
 C. Hogas: *În munții Neamțului*. Editura Viața Românească, Iași.
 C. Hogas: *Amintiri dintr'o călătorie*, Ed. Viața Românească, Iași, 15 Lei.
 S. Mehedinți: *Poporul*. Ed. Viața Românească, Buc. 20 Lei.
 Francesco Cazzamini Mussi: *Le allee solitarie*. Ed. Riccardo Ricciardi. Napoli.
 Maurice Casteels: *Esthétique*. Ed. du Pot d'Étain, Bruxelles.
 Eug. Reigis: *Umanitarismul și Internaționala intelectualilor*. Ed. Viața Românească, București, 26 Lei.

Reviste streine.

- La Grande Revue* An 26 No. 4, April.
La Connaissance. An III No. 24, April, — Paris.
Choses de theatre. An I No. 6, April, — Paris.
La Bataille. No. 2—3 Mai, — Paris.
Le Monde Nouveau. 15 Mai, — Paris.
L'Europe Nouvelle No. 19, An V — Paris.
Clarté No. 13 Mai 15, — Paris.
La Revue de L'Époque. Mai, — Paris.
Ca Ira. April suvers.
La Lumière. 15 April.
Les feuilles libres. No. 24, Seria II—Paris.
Il Segnalibro. An 3 No 2—3 — Milano.
La revue universelle. An IX No. 4 Mai 15 — Paris.
Le Crapouillot. 15 Mai, — Paris.
Les Marges. Avril, — Paris.

Reviste.

- Prisma*. No. 3, An I, Madrid.
Ramuri. No. 2, Mai 21, Craiova.
Flacăra. Anul VII, No. 20, Bucuruști.
Sburătorul Literar. No. 36, București.

